

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Aneta Riečičiarová

Jméno a příjmení a jejich změny

Diplomová práce

Olomouc 2024

Obsah

Obsah	1
Úvod	5
1 Činnost na úseku matrik.....	7
1.1 Matrika	7
1.1.1 Zvláštní matrika.....	8
1.2 Matriční úřad	8
1.3 Matrikář	9
1.4 Matriční knihy	11
1.4.1 Matriční doklady	13
2 Jméno a příjmení.....	14
2.1 Právo na jméno a jeho ochrana.....	15
2.1.1 Pseudonym	17
2.2 Jméno.....	17
2.2.1 Určování jména.....	18
2.2.2 Užívání jména.....	23
2.3 Příjmení	25
2.3.1 Určování příjmení dítěte.....	27
2.3.2 Příjmení manželů.....	29
2.3.3 Příjmení žen.....	29
2.3.4 Více příjmení	31
3 Změna jména a příjmení.....	33
3.1 Proces změny jména a příjmení.....	34
3.2 Změna jména	36
3.2.1 Změna jména nezletilého dítěte.....	38
3.3 Změna příjmení	39
3.3.1 Vážný důvod pro změnu příjmení	40
3.3.2 Změna příjmení v souvislosti s uzavřením manželství.....	43
3.3.3 Změna příjmení během trvání manželství	43
3.3.4 Změna příjmení po rozvodu manželství	45
3.3.5 Změna příjmení v souvislosti s uzavřením registrovaného partnerství	46
3.3.6 Změna příjmení nezletilého dítěte	47
3.3.7 Změna příjmení v souvislosti s osvojením	47
3.4 Změna jména a příjmení při změně pohlaví	48
Závěr.....	51
Seznam použitých zdrojů.....	54

Abstrakt	59
Klíčová slova	60
Přílohy	61

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Jméno a příjmení a jejich změny vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 127 108 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 4. 4. 2024

Aneta Riečičiarová

Na tomto místě bych chtěla vyjádřit vděčnost a poděkovat mé vedoucí diplomové práce doc. JUDr. Kateřině Frumanové, Ph.D., za její odborné vedení, nezištnou pomoc a užitečné rady, které mi poskytovala během vypracovávání této diplomové práce. Velké poděkování patří také celé mé rodině za jejich velkou podporu po celou dobu mého studia.

Úvod

Jméno a příjmení jsou základními identifikátory každé fyzické osoby od jejího narození až po celou dobu trvání jejího života. Jelikož volba jména nenáleží jejím nositelům, ale tradičně dětem vybírají jména jejich zákonní zástupci, může se stát, že zvolené jméno či příjmení jeho nositeli přináší určité komplikace a může mu ztěžovat životní situaci.

Téma této diplomové práce se na první pohled může zdát jako málo zajímavé, pravděpodobně z důvodu, že každý z nás bere jako samozřejmost skutečnost, že má určité jméno a určité příjmení. Avšak když jsem v rámci studia předmětu správního práva poprvé zaslechla o problematice změny jména a příjmení, značně se mi rozšířilo i povědomí o tomto tématu a zjistila jsem, že se naopak jedná o téma zajímavé, velmi aktuální a v neposlední řadě často probírané až už veřejností nebo soudy v rámci jejich rozhodovací činnosti. Případů, kdy fyzická osoba bude zamýšlet změnu svého jména či příjmení může během jejího života nastat hned několik. V této práci bych chtěla zmínit veškeré potenciální situace a následně se zaměřit na ty nejčastější. O aktuálnosti tohoto tématu svědčí například nedávné změny v oblasti zápisu jmen, přechylování ženských příjmení či umocnění participačních práv nezletilých dětí při procesu změny jména a příjmení. Značný vliv na aktuální podobu právní úpravy jména a příjmení a procesu jejich změny měla nedávná novela zákona o matrikách a občanského zákoníku. Rozborem této novely a jednotlivým změnám v souvislosti s ní přijatých, se budu podrobněji věnovat v jednotlivých kapitolách této práce. Zároveň v souvislosti s výše zmíněnou aktuálností této problematiky, je třeba poukázat na možné problémy, které vznikají při změně jména a příjmení jednak osobám procházejících změnou pohlaví, ale také stejnopohlavním párům při uzavírání registrovaného partnerství. Dle statistik těchto osob stále přibývá a osobně mám za to, že v zákonech upravující tuto problematiku se nachází velké mezery.

Vzhledem ke skutečnosti, že úprava jména a příjmení se nachází v soukromoprávních i veřejnoprávních předpisech, cílem této diplomové práce poskytnout shrnutí jednotlivých ustanovení a porovnat soulad těchto dvou právních odvětví. Primárním cílem této diplomové práce je tedy komplexní zpracování problematiky jména a příjmení a jejich změny za současného rozboru příslušné soudní judikatury. Dalšími dílčími cíli je podrobná analýza procesu změny jména a příjmení a podrobný rozbor jednotlivých změn účinných novelou zákona o matrikách a občanského zákoníku a zhodnocení, zda tyto změny vedly k vyřešení problémů vznikajících v rámci procesu změny jména a příjmení a zda vedly k celkovému

zlepšení efektivity matriční činnosti. V návaznosti na výše uvedené cíle si stanovuji tyto výzkumné otázky:

1. Je právní rámec zápisu a změn jmen a příjmení dostačující?
2. Je právní úprava dotvářena soudní judikaturou?
3. Jaké jsou důvody pro změny jména a příjmení?
4. Byly novelou zákona o matrikách a občanského zákoníku vyřešeny možné problémy vznikající v souvislosti se změnou jména a příjmení?

K objasnění uvedených otázek a dosažení komplexního porozumění problematice jména a příjmení a jejich změn využiji kombinaci metod spočívající zejména v právní analýze jednotlivých ustanovení a soudní judikatury, ale rovněž využiji metodu komparativní a popisnou. Jak již bylo výše uvedeno tato problematika je upravena soukromým i veřejným právem, proto by bylo žádoucí tyto právní úpravy mezi sebou porovnat a rovněž porovnat jednotlivá rozhodnutí soudů v České republice s ohledem na časový vývoj.

Úprava jména a příjmení fyzických osob a jejich ochrany je obsažena v obecné části občanském zákoníku. Podrobnější právní úpravu jména a příjmení pak obsahuje zákon o matrikách, který rovněž upravuje podmínky a proces jejich změny. Jelikož k rozhodování o zápisech a změnách jmen a příjmení jsou kompetentní matriční úřady, budu vycházet rovněž z prováděcí vyhlášky, kterou se provádí zákon o matrikách. Jako nejzásadnější odbornou literaturu považuji zejména publikace odborníků dlouhodobě se zabývajících touto problematikou a komentáře k předmětným právním předpisům.

V úvodu své diplomové práce jsem stručně objasnila cíle práce a důvody, které mě vedly k výběru tématu změny jména a příjmení. V jednotlivých kapitolách a podkapitolách se pak budu podrobně věnovat samotné matriční činnosti a pojmům s ní souvisejícími, právem na jméno a jeho ochranou, určování a užíváním jména a příjmení, procesem změny jména a příjmení. Následně se věnovat jednotlivým situacím, za kterých může dojít ke změně jména a příjmení, jako například změna jména a příjmení u nezletilých a osvojených dětí, změna příjmení v souvislosti s uzavřením manželství a registrovaného partnerství a v souvislosti s rozvodem manželství a v neposlední řadě změně jména a příjmení u osob procházejících změnou pohlaví. Závěrem bych poté shrnula, zda byly odpovězeny výzkumné otázky a porovnala vývoj soudní judikatury týkající se problematiky změny jména a zejména změny příjmení.

1 Činnost na úseku matrik

Zaznamenávání a uchovávání určitých zásadních údajů, dat a skutečností patří dlouhodobě ke klíčové činnosti státní správy. Historicky na našem území docházelo k několika snahám evidovat určité údaje o občanech daného území a vést o nich záznamy. Jako jedny z nejstarších státních evidencí lze jednoznačně uvést matriky, jejichž činnost spočívala v evidování a uchovávání těchto záznamů. Obecně můžeme říci, že činnost „dnešních“ matrik směřuje k totožnému účelu. Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, dále jen jako *zákon o matrikách*, jakožto nejzásadnější právní předpis upravující předmětnou činnost na úseku veřejné správy, dále stanovuje jaké konkrétní údaje a záznamy o nich jsou vedeny a jakými osobami jsou matriky vedeny.

Činnost matrik je zásadní pro Českou republiku, jakožto stát, a to z hlediska státního evidenčního, administrativního či legálního účelu. Nicméně jejich činnost je klíčová taktéž pro samotné občany. Jednotlivé matriční záznamy lze považovat za důkazní prostředky osvědčující konkrétní skutečnosti, typicky narození dítěte, uzavření manželství, vznik partnerství nebo úmrtí a skutečnosti s těmito související, ale taktéž je lze považovat za identifikační doklady prokazující určitý legální status jednotlivce.

1.1 Matrika

Pojem „matrika“ je jeden ze základních a klíčových pojmů zákona o matrikách. Odborné publikace matriku definují jako veřejný seznam.¹ Zákon o matrikách tento pojem užívá hned ve dvojím významu. Ustanovení § 1 odst. 1 zákona o matrikách matriku definuje jako státní evidenci. Matrika eviduje narození, uzavření manželství, vznik registrovaného partnerství a úmrtí fyzických osob. Jedná se o taxativní výčet tzv. **matričních událostí** uvedený v ustanovení § 1 odst. 4 zákona o matrikách. Na základě typů matričních událostí můžeme matriku rozdělit na:

- matriku narození, pro kterou se vede kniha narození,
- matriku manželství, pro kterou se vede kniha manželství,
- matriku partnerství, pro kterou se vede kniha partnerství, a
- matriku úmrtí, pro kterou se vede kniha úmrtí.²

¹ SLÁDEČEK, Vladimír a kol. Správní právo: zvláštní část: (vybrané kapitoly). 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, str. 23

² ust. § 1 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

S pojmem matriční události úzce souvisí pojem **matriční skutečnosti**. Zákon o matrikách rovněž definuje i tento pojem, a to v jeho ustanovení § 5 odst. 1 písm. b), které říká, že matričními skutečnostmi jsou rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné, nebo o tom, že manželství není, rozvod manželství, zrušení partnerství, rozhodnutí, že partnerství není nebo že je neplatné, údaje o osvojení, určení rodičovství, změně jména nebo příjmení a další skutečnosti, jimiž se mění a doplňují zápisy v matriční knize.³ Na základě výše uvedeného můžeme říci, že matriční skutečnosti vždy souvisí s určitou matriční událostí. Pojem matrika bychom tedy v tomto významu mohli vyložit jako úřad evidující určité události a skutečnosti. Druhým významem pojmu „matrika“ je dle ustanovení § 1 odst. 2 zákona o matrikách pojetí matriky jako matriční knihy.⁴ K matričním knihám viz v podkapitole 1.4.

1.1.1 Zvláštní matrika

K určitým matričním událostem může dojít na jiném území, než v České republice. Narození, uzavření manželství, vznik partnerství a úmrtí občanů, ke kterým došlo mimo Českou republiku vede tzv. zvláštní matrika.⁵ Jako příklad lze uvést uzavření manželství před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem České republiky v zahraničí. Zapisování uvedených matričních událostí a vedení příslušných matričních knih spadá do výlučné působnosti zvláštní matriky. Zvláštní matrika je pouze jedna, a to konkrétně Úřad městské části Brno-střed. Velkou výhodou zvláštní matriky je, že veškeré tyto „zvláštní“ matriční události jsou centralizovány u jediného orgánu, což je praktické zejména z hlediska zpětného zjišťování informací o učiněných zápisech. Dalším definičním znakem, který odlišuje zvláštní matriku od obecných matrik, je způsob zapisování. Zápisy jsou do matričních knih zapisovány na principu přednosti doručení žádosti o zápis zvláštní matrice.

1.2 Matriční úřad

Matriční úřady jsou správními orgány vykonávající působnost na úseku matrik. Matriční úřad zejména vede matriční knihy a eviduje matriční události a matriční skutečnosti. Zákon o matrikách ve svém ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) stanovuje, že matričními úřady jsou obecní úřady, v hlavním městě Praze úřady městských částí, v územně členěných statutárních městech úřady městských obvodů nebo úřady městských částí a pro území vojenských újezdů újezdní

³ ust. § 5 odst. 1 písm. b) zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁴ HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 18

⁵ ust. § 3 odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

úřady, které určí a jejich správní obvody vymezí Ministerstvo vnitra prováděcím právním předpisem.⁶ Tímto prováděcím předpisem je Vyhláška Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, dále jen jako *prováděcí vyhláška*. Příloha č. 1 prováděcí vyhlášky obsahuje seznam matričních úřadů a vymezení jejich správních obvodů.⁷ Dá se tedy říci, že zákon o matrikách vymezuje, kdo může být správním úřadem a až prováděcí vyhláška přesně stanovuje, které konkrétní obecní úřady jsou kompetentní k výkonu dané působnosti na úseku matrik.

Matriční úřad vede matriční knihy a sbírky listin, a to v rozsahu stanoveným zákonem o matrikách. Dle zákona o matrikách se matriční knihy a sbírky listin vedou pro konkrétní obec, ve které má matriční úřad sídlo a pro veškeré obce, které patří do správního obvodu spadající pod tuto obec.⁸ Matriční úřad vede matriční knihy a sbírky listin taktéž pro území vojenského újezdu. Účinností zákona č. 15/2015 Sb., o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů, kterým se ruší vojenský újezd Brdy, k dnešnímu dni existují čtyři vojenské újezdy, pro které jsou vedeny matriční knihy. Nicméně toto nejsou jediné úkony, k jejichž výkonu je matriční úřad zákonem oprávněn. Matriční úřad je také zapojen například do procesu určování otcovství, jakožto jednoho z příkladů matričních skutečností. Konkrétně je matriční úřad oprávněn přijímat souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství dle ustanovení § 799 a následujícího zákona č. 89/2012, občanský zákoník, dále jen jako *občanský zákoník*. Jako další příklady můžeme zmínit taktéž tzv. vidimaci, tedy ověřování shody kopie či opisu s originálem listiny, ověřování pravosti podpisů, vydávání potvrzení o občanských průkazech a dalších úkonů souvisejících s občanskými průkazy a obdobnými doklady.⁹

1.3 Matrikář

Matrikář je zásadní osobou vykonávající činnost na úseku matrik. Zákon o matrikách stanovuje požadavky na osobu matrikáře, nicméně samotná definice osoby matrikáře v tomto zákoně obsažena není. Částečně však můžeme vycházet z definice prováděcí vyhlášky, která

⁶ ust. § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁷ ust. § 1 odst. 2 vyhlášky Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁸ ust. § 3 odst. 1, odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁹ HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 37

stanovuje, že matrikářem je zaměstnanec obce nebo Ministerstva obrany zařazený do matričního úřadu, který vyplňuje úvodní list každého svazku matriční knihy.¹⁰

Zákon o matrikách ve svém ustanovení § 9 tedy vymezuje požadavky na osobu matrikáře, kdy stanovuje, že: „*matrikářem může být občan, který je zaměstnancem obce, v hlavním městě Praze zaměstnancem městské části, která má působnost matričního úřadu, prokázal odborné znalosti zkouškou u krajského úřadu, popřípadě zkouškou zvláštní odborné způsobilosti na úseku matrik a státního občanství podle zvláštního zákona.*“ Můžeme tedy shrnout, že podmínkami pro výkon funkce matrikáře je české státní občanství, prokázání potřebných znalostí zkouškou a výkon zaměstnání pro danou obec, která je matričním úřadem. Zmíněným zvláštním zákonem je zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů.¹¹ Způsob a postup ověřování odborné způsobilosti pro výkon funkce matrikáře je upraven v ustanovení § 35 až § 37 prováděcí vyhlášky. Odborné znalosti na úseku matrik se prokazují zkouškou zvláštní odborné způsobilosti při správě matrik a státního občanství nebo zkouškou odborné způsobilosti vykonané před krajským úřadem. Osvědčení zvláštní odborné způsobilosti matrikáře vydává Ministerstvo vnitra. O osvědčeních, které ministerstvo vydá, vede samo ministerstvo vlastní evidenci.

Mezi nejzásadnější činnost matrikáře historicky patřilo vlastnoruční provádění zápisů tzv. dokumentním inkoustem. Dle zákona je povinností matrikáře čitelné vyplňování jednotlivých oddílů daného matričního listu, který následně označí pořadovým číslem.¹² Pořadová čísla je možné zapisovat až v době existence podkladu zápisu. Je nezbytné, aby písmo matrikáře bylo tak čitelné takovým způsobem, aby každý další matrikář pracující s danou matriční knihou a jejími zápisy, byl schopen takový zápis bez problému přečíst.¹³ Čitelnost písma zabezpečuje správnou interpretaci jednotlivých zápisů a eliminuje případné chyby zápisů a pochybnosti o zapsaných údajích. Nicméně povinnost psát zápisy vlastní rukou je částečně překonána, jelikož od 1. 1. 2006 byla zákonem stanovena povinnost provádět zápisy a jejich změny taktéž využitím výpočetní techniky. Touto digitalizací veřejné správy se většina matričních úřadů v České republice přesunula k elektronickému zapisování záznamů, čímž se snížilo riziko možných chybných vlastnoručních zápisů. Zápisy zapsané vlastnoručně jsou však stále uchovávány a

¹⁰ ust. § 3 odst. 4 vyhlášky Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹¹ ust. § 9 odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹² ust. § 4 odst. 1 vyhlášky Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹³ ust. § 5 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

archivovány. V případě úpravy zápisu je nezbytné, aby oba zápisy byly provedeny totožně. Vytisknutý elektronický zápis se tedy musí shodovat s ručně provedeným zápisem. Celý proces úpravy pomocí výpočetní techniky musí proběhnout totožně, jako by proběhl ručně. To znamená, že dojde-li ke vzniku chyby během zápisu, chybný úsek zápisu musí být podčárkován nebo podtečkován.¹⁴

Jelikož matrikář vykonává část pravomoci správního orgánu, je úřední osobou¹⁵ ve smyslu zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, dále jen jako *správní řád*.

1.4 Matriční knihy

Pojem matrika dále můžeme vyložit jako matriční knihu.¹⁶ Na základě zapisovaných matričních událostí, je možno rozlišovat matriční knihy na:

- knihu narození,
- knihu manželství,
- knihu partnerství a
- knihu úmrtí.¹⁷

Podrobnosti o technickém způsobu vedení matričních knih stanovuje prováděcí vyhláška. Každá matriční kniha je tvořena matričními tiskopisy, jež se váží do svazků. Jednotlivé svazky jsou tvořeny úvodním listem matriční knihy, listy podpisových vzorů, předem očíslovanými matričními listy a listy abecedního jmenného rejstříku provedených zápisů matričních událostí. Na matriční listy se píše zápisy narození, uzavření manželství, vzniku partnerství nebo úmrtí. Počet listů v každé matriční knize je limitován maximálním počtem 300 listů.¹⁸ Mezi zákonné obsahové požadavky přední strany vazby každého svazku matriční knihy patří vyznačení a uvedení druhu matriční knihy, názvu matričního úřadu, názvu obce či města a počátečního a konečného data zápisů. Úvodní list vyplňuje matrikář a jeho správnost ověřuje pověřená osoba.

Matriční knihy nejsou veřejnosti přístupné, ledaže uplynula zákonem stanovená lhůta. Jedná se o lhůtu 100 let od zápisu narození, 75 let od zápisu manželství a partnerství a 30 let od zápisu úmrtí. Po uplynutí této lhůty se zápisy v matričních knihách stávají veřejně dostupnými.

¹⁴ HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 75

¹⁵ ust. § 14 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 25

¹⁷ ust. § 1 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 25-26

Nicméně určité osoby jsou oprávněny do matričních knih nahlížet i přesto, že tato zákonná lhůta ještě neuplynula. Každé fyzické osobě, které se zápis týká, nebo jejímu manželi, partnerovi, sourozencům, rodičům, prarodičům, vnukům či pravňukům a jejich zmocněncům, může být povoleno a umožněno za přítomnosti matrikáře nahlížet do matriční knihy a činit si z ní výpisy. Nahlížet do matričních knih, neuplynula-li uvedená lhůta, je možné umožnit taktéž jiným zákonem vymezeným subjektům k zákonem stanoveným účelům, jako například za účelem úřední potřeby státních orgánů České republiky nebo výkonu přenesené působnosti orgánů územních samosprávných celků. Specifickým subjektem je osvojenec a jeho právo po dovršení 12 roku věku nahlédnout do knihy narození, a to za účelem zjištění totožnosti jeho pokrevních rodičů. Pokud však soud již dříve rozhodl o utajení zápisu totožnosti pokrevního rodiče, náleží osvojení toto právo až po jeho nabytí plné svéprávnosti.¹⁹ Pokud by matriční úřad dospěl k závěru, že žádosti o nahlédnutí do matriční knihy a pořizování výpisů z ní nelze umožnit, žádost zamítne a vydá o tom správní rozhodnutí.

Ustanovení § 8 odst. 1 zákona o matrikách stanovuje povinnost matričním úřadům vést tzv. **sbírku listin**, a to pro každou matriční knihu a za každý kalendářní rok samostatně. Samostatně se vedou taktéž matriční knihy pro každou obec, město, městskou část, městský obvod a území vojenského újezdu.²⁰ Sbírka listin se skládá ze všech dokumentů tvořící podklady pro matriční zápisy a jejich změny. Do posledního dne měsíce února následujícího kalendářního roku má matriční úřad povinnost předat sbírku listin úřadu s rozšířenou působností nebo krajskému úřadu.²¹ Sbírka listin se předává jako kompletovaný dokument, přičemž každá listina v něm obsažena, musí být řádně označena. Vyžaduje se, aby byl očíslován každý zápis, očíslován matriční list, očíslován svazek a musí být uveden ročník matriční knihy. Takto je zabezpečena jednoznačnost a přehlednost podkladů.²² Do sbírky listin lze taktéž nahlížet, a to za totožných podmínek nahlížení do matričních knih. Nicméně nahlížení do sbírky listin je zpoplatněno.

¹⁹ ust. § 25 odst. 1, § 25b odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

²⁰ ust. § 3 odst. 5 vyhlášky Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

²¹ ust. § 8 odst. 1, odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

²² HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 81

1.4.1 Matriční doklady

Do matričních knih jsou zapisovány matriční události a matriční skutečnosti. Matriční úřady vydávají tzv. matriční doklady, které obsahují veškeré údaje uvedené a zapsané v matriční knize. Jedná se o veřejnou listinu opatřenou speciálními zajišťovacími prvky, které listinu chrání proti jejím padělání a pozměnění.²³ Matriční doklady se tisknou na zvláštní papír s chemickou ochranou, vodoznakem s malým státním znakem a lípovými listy. Tisknout matriční doklady je oprávněno pouze Ministerstvo vnitra. Stejně jako jsou rozděleny matriční knihy dle matričních událostí, jsou rozděleny i matriční doklady na:

- rodný list,
- oddací list,
- doklad o partnerství a
- úmrtní list.

Matričními doklady se tedy prokazuje narození, uzavření manželství, vznik partnerství a úmrtí. V návaznosti na to, jaká matriční událost je prokazována, je daný tiskopis označen příslušným písmenem. Jednotlivé druhy matričních dokladů jsou barevně rozlišeny. Vedle písmene je každý tiskopis opatřen šesti čísly. Matriční tiskopisy, včetně jejich vzorů, jsou uvedeny v příloze č. 2 prováděcí vyhlášky. Jedná se celkem o 22 vzorů, mezi které patří například vzory úvodních listů všech matričních knih.²⁴

²³ ust. § 24 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

²⁴ ust. § 2 vyhlášky Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

2 Jméno a příjmení

V návaznosti na předchozí kapitolu, kde jsem naznačila, že některé matriční záznamy slouží jako identifikační doklady, se v této kapitole budu blíže věnovat nejzákladnějším identifikačním znakům každé osoby, jménu a příjmení. Současně s jinými identifikačními znaky, pojmenování osobu individualizuje a odlišuje ji od osob jiných. Tyto základní identifikátory nám jsou přidělovány pro obecnou identifikaci.²⁵ Je nesporné, že se jedná o údaje veřejně dostupné široké veřejnosti, jež jsou sdělovány jiným osobám a používány k identifikaci osob v rámci každodenního života. Nicméně stejně jako veřejné právo a soukromé právo netvoří dvě samostatné a na sobě nezávislé právní kategorie, tak také jméno a příjmení nelze považovat za údaje výlučně veřejné. Údaje týkající se jména a příjmení jsou často zařazovány jako součást soukromé sféry každého člověka, jakožto osobní informace o něm.²⁶ Toto tvrzení je potvrzeno taktéž Evropským soudem pro lidská práva, který opakovaně právo na jméno a příjmení zařadil jakožto součást rodinného a soukromého života jedince. Pro doplnění výše uvedeného uvádím úryvek rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci Burghartz proti Švýcarsku: „*Jako prostředek osobní identifikace a jako spojení s rodinou se však jméno osoby dotýká jejího soukromého a rodinného života. Skutečnost, že společnost a stát mají zájem na regulaci užívání jmen, toto nevylučuje, jelikož jsou tyto veřejnoprávní aspekty slučitelné se soukromým životem, představovaným také určitým stupněm práv na navazování a rozvíjení vztahů s jinými lidskými bytostmi jak v oblasti profesionální nebo obchodní, tak i v oblastech ostatních.*“²⁷ Veřejnoprávní regulace této oblasti tedy nevylučuje důležitost respektování soukromého a rodinného života jedince. Přičemž jméno a příjmení jedince a jejich užívání má značný dopad na jeho soukromí. Ke stejnému závěru Evropský soud pro lidská práva došel taktéž ve věci Guillot proti Francii.²⁸ Můžeme tedy shrnout, že jméno a příjmení jsou údaje, jejichž účelem je umožnit státu individualizovat jedince, ale taktéž se jedná o údaje, které jednoznačně souvisí s jeho osobností a jeho soukromím. Proto je žádoucí, aby tato oblast byla regulována a chráněna jak veřejnoprávními předpisy, tak předpisy soukromoprávními.

²⁵ MAŠTALKA, Jiří. Osobní údaje, právo a my. Praha: C.H. Beck, 2008, str. 16.

²⁶ MATES, Pavel. Ochrana soukromí ve správním právu. 2., aktualiz. a podstatně přeprac. vyd. Praha: Linde, 2006, str. 124

²⁷ Evropský soud pro lidská práva: rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 2. 1994, Burghartz proti Švýcarsku, č. 16213/90, (1994), bod 4

²⁸ Evropský soud pro lidská práva: rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. října 1996, Guillot proti Francii, č. 22500/93, (1996), bod 21

2.1 Právo na jméno a jeho ochrana

Právo na jméno je jedno ze základních přirozených práv každé osoby. Společně s ostatními právy spojenými se základními hodnotami každého člověka, je právo na jméno často zařazováno do takzvaných osobnostních práv. Obsah práva na jméno vymezil Nejvyšší soud v jednom z jeho rozsudků²⁹ tak, že „*obsahem práva na jméno je výlučné právo fyzické osoby mít a užívat ke svému označení jména, disponovat s ním a bránit se tomu, aby případně někdo jiný, ať již k jakémukoliv účelu, neoprávněně užíval k označení jejího jména.*“ Každý člověk má tedy výlučné právo užívat své jméno a zároveň právo domáhat se toho, aby jeho jména neoprávněně neužívala jiná osoba a aby do jeho práva na jméno nebylo neoprávněně zasahováno.³⁰

Jelikož jméno a příjmení jsou jedny z nejvýznamnějších identifikátorů, jsou upraveny nejen na zákonné, ale taktéž na ústavní a mezinárodní úrovni, a to včetně úpravy jejich ochrany. Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR, dále jen jako *Listina základních práv a svobod*, ve svém Článku 10 odst. 1 stanovuje, že: „*Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*“ Znění tohoto článku Listiny základních práv a svobod potvrzuje výše uvedené tvrzení, že právo na jméno je právem osobnostním, jelikož zákonodárce jméno zařadil vedle ostatních osobnostních práv a poskytuje mu obdobné možnosti ochrany. Mediálně známou kauzou související s ochranou jména se stal spor vydavatele Týdeníku reflex a českého politika Tomia Okamury, který byl v publikovaných článcích opakovaně nazýván jako „Pitomio“. Je zřejmé, že toto označení vzniklo spojením osobního jména politika Tomio a slova pitomý. Došlo tak ke střetu dvou základních ústavně zaručených práv, a to svobody projevu a ochrany jména. Ve věci byla politikem podána ústavní stížnost, ve které stěžovatel argumentoval zejména tím, že má právo na poskytování ochrany před hanlivými zkomoleninami jeho jména. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost politika jakožto důvodnou. I přesto, že politici, jakožto veřejně známé osobnosti, jsou povinni snášet větší míru kritiky, ochrana osobnosti, a tedy i ochrana jména, se bez pochyb musí vztahovat rovněž na ně. Není možné využívat svobodu projevu k cílenému zesměšňování politiků. Nicméně jako nejstěžejnější názor, který byl vysloven v tomto nálezu, lze považovat závěr Ústavního soudu že: „*podstatou ochrany jména podle čl. 10 odst. 1 Listiny, je právo každého člověka na to, aby*

²⁹ Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99

³⁰ KODRIKOVÁ, Zuzana. Jméno jako identifikační znak fyzických osob. Právo a rodina, 2004, 6. ročník, č. 11, str. 20

*byl bez ohledu na své společenské postavení označován vždy svým skutečným jménem.*³¹ Ochrana jména by tedy měla být poskytována každému člověku, a to bez ohledu na jeho postavení či publicitu ve společnosti. Úmyslné poškozování a zesměšňování jiného tedy nemůže požívat ochrany poskytované v rámci svobody projevu.

Jako příklad ustanovení mezinárodního právního předpisu upravující právo na jméno, lze uvést Článek 7 Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, které zakotvuje právo dítěte na jméno, přičemž toto právo každému dítěti náleží již od jeho narození.³² Významným ustanovením je rovněž článek 8 Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. V tomto článku je právo na jméno podřazeno právě pod rodinný a soukromý život. Jménu je tak poskytována ochrana, kdy každý jedinec má právo na respektování jeho jména.

Vnitrostátních zákonů a prováděcích předpisů chránící jméno a příjmení obsahuje česká právní úprava hned několik. Občanský zákoník zakotvuje právo každého člověka užívat své jméno v právním styku a právo na ochranu svého jména a na úctu k němu. Jménu a příjmení je takto poskytována obecná soukromoprávní ochrana, a to zejména ochrana před zpochybňování svého práva na jméno a před neoprávněným zásahem do práva na jméno.³³ V návaznosti na skutečnost, že jméno a příjmení jsou součástí soukromí člověka, je výlučným právem každého rozhodovat o případných zásazích do něj a dovolávat se ochrany proti zmíněným neoprávněným zásahům. Obecně je možno dovolávat se prostřednictvím žaloby zdržovací, žaloby odstraňovací a v neposlední řadě prostřednictvím žaloby satisfakční.³⁴ Nutno dodat, že dovolávat se této ochrany mohou taktéž osoby blízké dotčené osoby. Na ustanovení občanského zákoníku navazují veřejnoprávní předpisy, zejména ustanovení zákona o matrikách. Zákon o matrikách, jakožto nejzásadnější veřejnoprávní předpis upravující tuto oblast, stanovuje zejména jaká jména lze zapsat do matriční knihy, způsoby užívání jmen a příjmení a změny jmen a příjmení. V neposlední řadě je třeba taktéž zmínit úplné znění č. 525/2004 Sb. zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, který poskytoval jménu a příjmení veřejnoprávní ochranu. Tento právní předpis byl již zrušen a nahrazen zákonem č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů. Za osobní údaj se považuje jakákoliv informace

³¹ Ústavní soud: náleží Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2020, sp. zn. III. ÚS 2300/18, bod 55

³² SLÁDEČEK, Vladimír a kol. Správní právo: zvláštní část: (vybrané kapitoly). 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, str. 25

³³ ust. § 77 odst. 1, § 78 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁴ KODRIKOVÁ, Zuzana. Jméno jako identifikační znak fyzických osob. Právo a rodina, 2004, 6. ročník, č. 11, str. 20

týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů.³⁵ Jméno i příjmení jsou tak bezpochyby osobními údaji. Pro úplnost zmíním taktéž zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů. Tento zákon upravuje vedení informačního systému, ve kterém jsou vedeny právě údaje o jménech a příjmení.

2.1.1 Pseudonym

Člověk je taktéž oprávněn v souvislosti se svou činností nebo v soukromém styku používat jiné jméno než své vlastní a přijmout pseudonym. Co je považováno za pseudonym není zákonem definováno a zároveň zákon nestanovuje podmínky pro jeho přijímání. Není podstatné, zda si osoba zvolila pseudonym sama nebo ji byl zvolen jinou osobou. Před účinností nového občanského zákoníku byla pseudonymu poskytována ochrana pouze zákonem č. 121/2000 Sb., autorský zákon a zákonem č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách. Nyní je občanským zákoníkem poskytována zákonná ochrana i jednání pod pseudonymem, avšak za podmínky, že pseudonym vešel ve známost. Dle důvodové zprávy k vládnímu návrhu občanského zákoníku však není nutné, aby pseudonym byl obecně známý, vyžadována je pouze jeho známost, a to s ohledem na konkrétní situaci.³⁶ Druhou podmínkou je absence jakýchkoliv pochybností druhé strany ohledně identity jednajícího.³⁷ V souvislosti s určitým oborem činnosti je v praxi pseudonym typicky užíván jako krycí jméno. Nejčastěji bude takto užíván v oblasti vědy nebo kultury, například jako umělecké jméno veřejně známých osobností. V soukromém styku pak za pseudonym může být považováno užívání přezdívky nebo například připojení slova junior ke svému jménu. V případě, že by v důsledku jednání pod pseudonymem došlo ke vzniku omylů nebo k neplatnosti takového jednání, nese jednající osoba absolutní odpovědnost za následky z toho vzniklé. Takovým následkem bude nejčastěji vznik újmy a povinnost její náhrady.³⁸

2.2 Jméno

Obecně můžeme říci, že jméno je jedním z nejzákladnějších znaků každé fyzické osoby, pomocí nichž je možné ji identifikovat. Samotný pojem jméno je definován několika způsoby, spočívajícími v širším nebo užším výkladu tohoto pojmu. Kdybychom měli definovat pojem jméno v širším smyslu, můžeme vycházet z ustanovení § 77 odst. 1 občanského zákoníku. Dané

³⁵ ust. § 4 písm. a) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 525/2004 Sb.

³⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., obecná část, k § 77 až § 79 OZ

³⁷ ust. § 79 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ NOVOTNÝ Petr a kol. Nový občanský zákoník. Principy a základní pojmy - Ochrana jména člověka [online databáze]. Grada Publishing, 2004 [cit. 1. 3. 2024]. Dostupné z: databáze CODEXIS

ustanovení uvádí, že: „*jméno člověka je jeho osobní jméno a příjmení, popřípadě jeho další jména a rodné příjmení, která mu podle zákona náležejí.*“ Občanský zákoník jméno člověka chápe jako soubor osobního jména a příjmení. Hovoří-li tedy občanský zákoník o jménu, myslí tím rovněž příjmení, ledaže by bylo výslovně stanoveno jinak. Oproti tomu zákon o matrikách pojmy jméno a příjmení v jeho jednotlivých ustanovení výslovně odlišuje. Pojem jméno v užším smyslu je tedy ustanoveními tohoto zákona vymezen tak, že: „*jménem se rozumí (pouze) osobní jméno podle občanského zákoníku.*“³⁹ Zákon o matrikách jméno a příjmení odlišuje zejména za účelem upřesnění těchto pojmů při jejich používání v rámci jednotlivých databází a informačních systémů. Dále se v této podkapitole budu věnovat pouze jménu v užším slova smyslu.

Evidenci a správu osobních údajů vykonává Ministerstvo vnitra. Podřízeným správním úřadem tomuto ministerstvu je Český statistický úřad, který má důležitou roli, jelikož mimo jiné statisticky zaznamenává četnost konkrétních jmen v České republice. Tento ústřední orgán státní správy na základě ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, vykonává státní statistickou službu, která zahrnuje získávání a zpracovávání statistických údajů rovněž o jménech a příjmeních na našem území. Na internetových stránkách Českého statistického úřadu jsou k dohledání statistiky týkající se jednotlivých krajů.⁴⁰ Osobně pocházím ze Zlínského kraje, proto jsem se zaměřila na nejčastější jména v tomto kraji. Poslední veřejně dostupná statistika ze je roku 2017. Jako nejčastější mužská jména byla uvedena jména Petr, Jiří Jan, Pavel a Martin. Nejčastějším ženským jménem bylo jednoznačně jméno Marie. Následovala jména Jana, Ludmila, Anna a Eva. Grafy nejčastějších jmen, včetně jejich četností, ve Zlínském kraji v roce 2017 tvoří Přílohu č. 1 této práce.

V případě Zlínského kraje je zajímavé sledovat vliv jeho zeměpisné polohy na podobu jednotlivých jmen a příjmení. Ze statistických údajů Českého statistického úřadu vyplývá, že se na tomto území čteně vyskytují slovenské podoby jmen a příjmení. Typicky se jedná o jména slovenského znění Mária a Peter.

2.2.1 Určování jména

Z výše uvedeného znění ustanovení § 77 odst. 1 občanského zákoníku vyplývá, že podoby jména mohou být v různých formách, a to v jednoduchých či složených variantách. To

³⁹ ust. 61 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰ Český statistický úřad. Nejčastější příjmení v kraji [online]. czso.cz, aktualizováno dne: 31. 1. 2017 [cit. 2. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xz/nejcastejsi-prijmeni-v-kraji>

je velkou změnou oproti staré právní úpravě. Zákon č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení, ve znění zákona č. 367/1990 Sb., který byl účinný před zákonem o matrikách, umožňoval užívat pouze jedno jediné jméno.⁴¹ Aktuálně účinná právní úprava této oblasti výslovně upravuje, že do knihy narození mohou být zapsána dvě jména. Zápis dvou jmen je možný za splnění dvou podmínek. Dvě jména dítěti budou zapsána za podmínky, že jména nebudou totožná a alespoň jeden z rodičů je státním občanem České republiky. Tato možnost je v posledních letech mnohem častěji využívána. Dle statistik Českého statistického úřadu v případě víceslovných jmen vyplývá, že rodiče nejčastěji volí variantu dívčích jmen Anna Marie nebo Anna Sofie a chlapeckých jmen Duy Anh nebo Eliáš Jan. Z umístění jména Duy Anh jako nejčastěji určovaného víceslovného chlapeckého jména dítěti jsem byla zaskočena. Po zamyšlení se nad tímto zjištěním a vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o jméno vietnamského původu, jsem na dospěla k závěru, že volba víceslovných jmen je využívána převážně u dívek a v případě, že se rodiče rozhodnou pro víceslovné jméno pro chlapce, tato jména volí převážně příslušníci vietnamské menšiny.

Zákon o matrikách umožňuje zapsat i více než dvě jména. Zápis většího počtu jmen je však umožněn pouze dítěti, které nemá české státní občanství a zároveň české státní občanství nemají ani jeho rodiče. V tomto případě počet jmen, která lze zapsat, tedy není nijak limitován.⁴²

Narozením dítěte vzniká povinnost rodičů určit narozenému dítěti jeho osobní jméno. Rodiče osobní jméno dítěte určí na základě jejich společné dohody nebo na základě jejich souhlasného prohlášení. Prohlášení je podáním ve smyslu správního řádu. Ustanovení § 37 odst. 2 správního řádu stanovuje obecné náležitosti podání správnímu orgánu, nicméně obsah je vymezen v ustanovení § 67 odst. 1 a odst. 2 zákona o matrikách. Dle těchto ustanovení prohlášení musí obsahovat jméno, popřípadě jména, příjmení, datum narození a rodné číslo osoby, jejíž jména se prohlášení týká, místo narození osoby, jejíž jména se prohlášení týká, jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodná příjmení, a datum narození fyzických osob činících prohlášení za nezletilé dítě, jméno, popřípadě jména, která si zvolí. Dále je zákonem vyžadováno, aby k prohlášení byl připojeny i jiné dokumenty, jako například rodný list osoby, jejíž jména se prohlášení týká. Je nepodstatné, zda jsou rodiče dítěte manželé či nikoliv. V případě, že se rodiče nedohodnou, je-li znám pouze jeden z rodičů, který však osobní jméno

⁴¹ KODRIKOVÁ, Zuzana. Jméno jako identifikační znak fyzických osob. Právo a rodina, 2004, 6. ročník, č. 11, str. 17

⁴² ust. § 18 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

dítěti neurčí nebo není-li znám žádný z rodičů, určí osobní jméno dítěte soud.⁴³ Taktéž může vzniknout situace, kdy rodiče nedojdou ke shodě, zda dítěti zvolit jméno jedno nebo jména dvě. Taková situace není příliš pravděpodobná, nicméně v případě jejího vzniku ji lze vyřešit dvěma způsoby. Preferovaným způsobem je zapsání jednoho jména, kdy matriční úřad současně se zápisem učiní oznámení soudu v souvislosti s druhým jménem. Tento způsob je preferován, jelikož je v zájmu dítěte a taktéž v zájmu státu, aby alespoň nějaký údaj týkající se jména byl do matriční knihy zapsán. Druhým možným řešením je nezapsání jména žádného, oznámení soudu a vyčkání, až jméno dítěte určí soud. V tomto druhém případě dítěti jméno určeno není a místo jména je v matriční knize a rodném listě uveden pojem „nezjištěno“.⁴⁴

Volba konkrétní podoby jména dítěte je právem rodičů, které však může být ovlivněno různými okolnostmi, jako například rodinnými tradicemi, jazykovými vlivy či aktuálními trendy. Z dostupných dat Českého statistického úřadu víme, že během předešlých let 2018 až 2022 mezi nejoblíbenější jména určována dětem patřila dívčí jména Eliška, Anna, Viktorie, Tereza, Adéla a Sofie. Jména Eliška a Anna si za toto období konzistentně drží přední příčky statistik. Zatímco u jmen Viktorie a Sofie dochází k vzestupu jejich popularity, u jmen Tereza a Ema naopak dochází k poklesu. Popularita chlapeckých jmen za uvedené roky je celkově konzistentní. Po toto období jsou nejoblíbenější a nejčastěji určovaná jména Jakub, Jan, Matyáš, Adam, Tomáš a Matěj. Můžeme tedy říci, že obliba dívčích jmen se tedy během let mění mnohem častěji. Pro úplnost uvádím, že Český statistický úřad uvedená data získává od matričních úřadů na základě jejich hlášení o narození na začátku každého roku.

Nicméně je třeba uvést, že volnost výběru jména je právně regulována a omezena. Do matriky lze zapsat pouze takové jméno, které splňuje určité stanovené podmínky vymezené příslušnými právními předpisy. Při výběru jména tedy určitým způsobem dochází ke střetu práva rodičů na výběr jména dle jejich volby a veřejného zájmu státu na tom, aby zapsaná jména do matriky byla v souladu s dobrými mravy, veřejným pořádkem a zejména v souladu se zájmem dítěte.

Podmínky volby podoby jmen, která lze zapsat do matriky stanovuje ustanovení § 62 odst. 1 zákona o matrikách. Dle tohoto ustanovení:

- lze zapsat jakékoliv existující jméno, a to v správné pravopisné podobě,
- nelze zapsat jména zkomolená,

⁴³ ust. § 860 odst. 2, § 861, § 864 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁴ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra a kol. Statusové věci občanů. Praha: ASPI, 2009, str. 4

- fyzické osobě mužského pohlaví nelze zapsat jméno ženské,
- fyzické osobě ženského pohlaví nelze zapsat jméno mužské a
- nelze zapsat jméno, které užívá žijící sourozenec, mají-li sourozenci společné rodiče.

Ustanovení § 62 bylo pozměněno novelou zákona o matrikách a občanského zákoníku⁴⁵, dále jen jako *novela zákona o matrikách*. Došlo ke zmírnění podmínek, kdy původní právní úprava nad rámec výše uvedeného zakazovala zapsat jména zdobnělá a domácká. Takováto jména od účinnosti novely zákona o matrikách, tj. od 1. 1. 2024 je již umožněno zapsat. Právní úprava podmínek zápisu jmen do matričního listu tak byla určitým způsobem liberalizována. Novela zákona o matrikách reagovala na vyvíjející se soudní judikaturu a zvyšující se počet případů, kdy rodičům byl zápis konkrétního jména jejich dítěte soudem povolen, zatímco matriční úřad jejich žádost zamítnul.⁴⁶ Domáckými podobami rodných jmen dle jazykové příručky Ústavu pro jazyk český Akademie věd české republiky jsou například jména Tomi nebo Viki.⁴⁷ Do této doby se domácké podoby jmen užívaly za účelem zjednodušení jména nebo jako projev bližšího vztahu mezi dvěma osobami v souvislosti se soukromými a neformálními styky. Domnívám se, že zákonodárce k této změně vedly důvody reagující na globalizaci, kdy na samotný výběr jména českých občanů mají vliv různé světové kultury. Například domácké jméno Tomi a jeho anglická podoba Tommy je v zahraniční poměrně častým jménem světových známých osobností. Je tedy zřejmé, že zákonodárce směřoval k určité modernizaci a liberalizaci českého právního systému v této oblasti a snažil se reflektovat tendence dnešní společnosti. Zároveň byly novelou zákona o matrikách bezpochyby uvolněny pravidla pro zápis a zvýšeny možnosti rodičů při výběru jména dítěte. Určitým způsobem tak bylo rovněž posíleno právo na jméno jedince a jeho autonomie vůle v této oblasti. Ono pomyslné poměrování práva na jméno jedince s veřejným zájmem státu na regulaci výběru a následného zápisu konkrétní podoby jména, se nyní mírně naklonilo ve prospěch občanů.

Uvedené podmínky můžeme rozdělit na podmínky pozitivní a podmínky negativní. Pozitivní podmínky jsou dvě, a to existence jména a jeho správná spisovná podoba. Kategorii negativních podmínek pak můžeme členit na dvě podkategorie, a to obecné negativní podmínky spočívajících v zákazu zápisu jmen zkomolených a negativní podmínky související s jinou

⁴⁵ Zákon č. 414/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 414/2023 Sb., obecná část, k § 62 odst. 1 druhé větě, str. 74

⁴⁷ Ústav pro jazyk český. Domácké podoby rodných jmen [online]. [prirucka.ujc.cas.cz](https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=743), [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=743>

okolností, kam spadá zákaz zápisu jména opačného pohlaví a zákaz zápisu jména žijícího sourozence.⁴⁸ K úplnosti je nutno dodat, že spisovnou pravopisnou podobou se rozumí podoba česká, ale taktéž podoba cizojazyčná, která je jazykově ověřena.⁴⁹

V případě vzniku pochybnosti o existenci jména nebo o jeho správné pravopisné podobě, mají rodiče povinnost zajistit a předložit matričnímu úřadu odborné podklady od veřejné výzkumné instituce, jejímž předmětem činnosti je výzkum v oblasti jazykovědy nebo znalecký posudek.⁵⁰ Jedná se rovněž o změnu v důsledku novely zákona o matrikách. Před touto novelou byla povinnost předložit výlučně znalecký posudek. Soudy se touto problematikou několikrát zabývaly, až bylo judikaturou zavedeno, že předložení znaleckého nebylo nutné vyžadovat bezpodmínečně. Nejvýznamnějším rozhodnutím týkající se této problematiky bylo rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, který řešil zápis správné pravopisné podoby jména Thymian. Nejvyšší správní soud došel k závěru, že: „*pochybnosti o správné pravopisné podobě jména nevzniknou, pokud se podaří ověřit správnou pravopisnou podobu jména dítěte, které má být zapsáno do matriční knihy narození, prostřednictvím vhodných důkazních prostředků, aniž by bylo nutné vyžadovat znalecký posudek.*“⁵¹ Zákonodárce tak novelou reagoval na vznikající judikaturu českých soudů. Pochybný tvar jména se posuzuje dle cizí odborné literatury nebo dle posudku specializovaného jazykovědce, odborné vyjádření Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, přičemž podpůrně lze vycházet taktéž ze specializovaných cizích slovníků osobních jmen, cizích kalendářů, pravopisných zásad přepisu cizích jmen do českého jazyka. Vždy by však rozhodující měl být soulad s doporučenými pravidly přepisu jmen z cizích jazyků do češtiny, obsažených v pravidlech českého pravopisu.⁵² Již vydané znalecké posudky týkající se podoby jmen jsou shromažďovány Ministerstvem vnitra. Takto ministerstvo vykonává jakýsi centralizovaný proces, během něhož shromážděné znalecké posudky distribuuje všem krajským úřadům, které je následně rozesílají jednotlivým matričním úřadům.⁵³ Dlouhodobě se v praxi se za odbornou literaturu považuje zejména publikace Miroslavy Knappové s názvem *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* Pro úplnost je nutné dodat, že v případě pochybností o existenci jména nebo o jeho pravopisné podobě, zákon mluví pouze

⁴⁸ HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 239

⁴⁹ KNAPPOVÁ, Miloslava. Jak se bude Vaše dítě jmenovat? 3. vydání. Praha: Academia, 1996, str. 29

⁵⁰ ust. § 62 odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁵¹ Nejvyšší správní soud: rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 1. 2015, sp. z. 4 As 155/2014

⁵² KNAPPOVÁ, Miloslava. Jak se bude Vaše dítě jmenovat? 3. vydání. Praha: Academia, 1996, str. 34

⁵³ Ministerstvo vnitra. Praktický průvodce základy matričního práva pro ZOZ [online]. mvcr.cz Praha, 2023 [cit. 2. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/prakticky-pruvodce-zaklady-matricniho-prava-pro-zoz-2023.aspx>, str. 112

povinnosti občana České republiky předložit uvedené odborné podklady. Výkladem tohoto ustanovení můžeme dojít k závěru, že tato povinnost ověřování podoby jména se nevztahuje na cizince.

Na základě předložených odborných podkladů však matriční úřad může dojít k závěru, že rodiči zvolené jméno nesplňuje zákonem stanovené požadavky pro zápis do matriční knihy. V takovém případě je matriční úřad povinen vydat zamítavé rozhodnutí, které je povinen řádně odůvodnit. Poté může dojít k situaci, kdy se dítě narodí, avšak nemá určeno žádné jméno. Řešení takové situace je obdobné, jak již bylo uvedeno dříve v této kapitole, kdy matrikář do rodného listu namísto jména dítěte zapíše slovo „nezjištěno“.⁵⁴ Pokud se rodiče ani do 1 měsíce od narození nedohodnou na jiném jméně dítěte, nejčastěji pak jméno dítěte určí soud na základě podnětu matričního úřadu a matriční úřad poté vydá nový rodný list dítěte.

2.2.2 Užívání jména

Po narození dítěte, jemuž jeho rodiče vybrali jméno, které odpovídá zákonným požadavkům, se toto jméno, případně jména společně s příjmením zapisují do knihy narození.⁵⁵ Dítě má po dobu svého života nejen právo užívat své jméno, ale také povinnost v úředním styku užívat právě to jméno, případně jména, která byla do matriční knihy zapsána a která jsou uvedena na matričním dokladu.⁵⁶ Příslušným matričním dokladem je rodný list, který obsahuje údaje o narození dítěte, včetně jeho jména. Rodný list slouží k prokazování zapsaných údajů. Povinností užívat zapsané jméno v úředním styku se rozumí povinnost mít zapsané jméno uvedeno v totožné podobě na všech osobních dokladech a ostatních veřejných listinách vydávaných správními úřady.⁵⁷ Zákon o matrikách za úřední styk považuje jednání před orgány veřejné moci, Českou národní bankou, Veřejným ochráncem práv, Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, státními fondy a v neposlední řadě před zdravotními pojišťovnami.⁵⁸ Jednání spočívající v užívání v úředním styku jiného jména, než toho zapsaného v matričním dokladu může být za splnění zákonných podmínek kvalifikováno jako

⁵⁴ ust. § 4 odst. 3 vyhlášky č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ ust. § 14 odst. 1 písm. a) zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁶ ust. § 61 odst. 1 tamtéž

⁵⁷ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra a kol. Statusové věci občanů. Praha: ASPI, 2009, str. 3

⁵⁸ ust. § 42 odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

přestupek⁵⁹ ve smyslu zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Za takový přestupek lze uložit pokutu ve výši až 10 000 Kč.

V běžné praxi může nastat situace, kdy osobě budou do matriční knihy zapsány chybné či nesprávné údaje o jménu, na základě nichž budou vydány matriční doklady s jménem v podobě neodpovídající realitě. Dosavadní právní úprava tuto situaci řešila pouze vydáním nových matričních dokladů s již správnými údaji. Nicméně novelou zákona o matrikách došlo k určitým změnám i v této oblasti. Jednou ze zmíněných změn je umožnění občanu užívajícímu v dobré víře své jméno v nesprávné podobě, učinit prohlášení před libovolným matričním úřadem, že trvá na užívání nesprávné podoby jména, respektive užívání podoby, která je uvedena v matričním dokladu. Podmínkou učinění tohoto prohlášení je užívání této podoby v dobré víře po dobu nejméně 5 let. Dosavadní právní úprava takovouto možnost dovolovala pouze v případě příjmení. Neučiní-li občan výše uvedené prohlášení, je matriční úřad povinen zjednat nápravu. Je-li možné zajistit opravu chybných údajů bez součinnosti osoby, které se zápisy týkají, činí tak matriční úřad sám ex officio. V opačném případě tak činí za součinnosti občana.

Na základě již dříve uvedeného, má-li občan v matriční knize a na rodném listu zapsaných více jmen, je povinen v úředním styku užívat všechna zapsaná jména. Přestože primární volbu jména mají rodiče dítěte, zákon o matrikách umožňuje občanovi, který má v knize narození zapsáno jedno jméno, užívat jmen více. Jedná se o jakousi formu sebeurčení jedince a jeho právo zvolit si vlastní identifikaci dle své preference. K tomu, aby občan mohl užívat více jmen je třeba, aby takovou skutečnost prohlásil před matričním úřadem. Není rozhodné, před kterým konkrétním matričním úřadem prohlášení učiní. Druhé zvolené jméno, které občan zamýšlí užívat, však rovněž musí splňovat zákonné podmínky pro jeho zápis do matriční knihy uvedené v ustanovení § 62 odst. 1 a § 18 zákona o matrikách. Nabude-li české státní občanství osoba, která jej dosud neměla a která má zapsána více než dvě jména, pak má tato osoba povinnost učinit prohlášení, které jméno, případně která jména bude užívat v úředním styku. Takové prohlášení je možné učinit před krajským úřadem v souvislosti s převzetím listiny o nabytí státního občanství České republiky nebo před kterýmkoli matričním úřadem v zákonem stanovené lhůtě. Totožné prohlášení může taktéž učinit osoba, která má na cizozemském matričním dokladu uvedena více než dvě jména a jejíž zápis narozením byl zapsán do zvláštní

⁵⁹ ust. § 79a odst. 1 písm. c) tamtéž

matriky. Veškerá výše uvedená prohlášení činí rodiče, jedná-li se o osobu nezletilou. Dověřil-li nezletilý věku 12 let, je vyžadováno přiložení jeho souhlasu.⁶⁰

Povinnost vyžádat si povolení k užívání jiné podoby jména nemá občan, který má úmysl si zvolit českou podobu cizojazyčného jména.⁶¹ Jako příklad české podoby cizojazyčného jména lze uvést Emily a Emílie, Victoria a Viktorie nebo Christopher a Kryštof. V tomto případě užívání takového jména není podmíněno povolením matričního úřadu. Nicméně i přesto je občan povinen tuto skutečnost matričnímu úřadu oznámit a zvolené jméno musí splňovat zákonné požadavky pro jeho zápis.

2.3 Příjmení

Současná podoba příjmení má svůj počátek přibližně v polovině 19. století. V tomto období proběhla pravopisná reforma, která značně ovlivnila psaní a užívání příjmení. Stále se však můžeme setkat s příjmeními, která mají mnohem starší původ a vznikly na základě starších pravopisných pravidel. Na základě shromážděných a spravovaných dat o českém obyvatelstvu za minulé roky víme, že k roku 2009 bylo na našem území užíváno přibližně 65 000 příjmení. Vzhledem k migraci a zvyšování populace lze předpokládat, že k dnešnímu dni je počet ještě vyšší.

Český statistický úřad vede statistiky týkající se nejen četnosti jmen, ale rovněž četnosti konkrétních příjmení na našem území. Z poslední veřejně dostupné statistiky úřadu z roku 2017 vyplývá, že v tomto roce bylo ve Zlínském kraji (shodně jako v celé České republice) nejčastějším příjmením Novák a Nováková. Počet osob nosící toto příjmení ve Zlínském kraji představoval téměř 4 % ze všech osob nosící příjmení Novák nebo Nováková v celé České republice. Další v pořadí této statistiky byla příjmení Horák a Horáková, Navrátil a Navrátilová a Kovář a Kovářová.⁶² Abych však učinila porovnání i s jinými kraji, zanalyzovala jsem statistiku nejčastějších jmen a příjmení v Plzeňském kraji v roce 2016. Většina nejčastějších osobních jmen se v obou krajích téměř shodovala. Nicméně v případě příjmení již byly rozdíly znatelnější. Jako pět nejčastějších příjmení v Plzeňském kraji byla uvedena příjmení Černý a

⁶⁰ ust. § 62 odst. 2, 3, 4 a 7 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁶¹ ust. § 63 odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁶² Český statistický úřad. Nejčastější příjmení v kraji [online]. czso.cz, aktualizováno dne: 31. 1. 2017 [cit. 2. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xz/nejcastejsi-prijmeni-v-kraji>

Černá, Novák a Nováková, Svoboda a Svobodová, Nový a Nová a Beneš a Benešová.⁶³ Z uvedeného je tedy zřejmá značná variabilita konkrétních příjmení, a to v souvislosti se zeměpisným územím. Nicméně příjmení Novák a Nováková se ve všech krajích České republiky dlouhodobě zařazují v přednějších příčkách statistických tabulek. Nejvyšší intenzita výskytu těchto příjmení v porovnání ostatními kraji, je v Jihočeském kraji a v kraji Vysočina.⁶⁴ Grafy nejčastějších jmen a příjmení v Plzeňském kraji v roce 2016 tvoří Přílohu č. 2 této práce a graf četnosti příjmení Novák a Nováková v České republice tvoří Přílohu č. 3 této práce.

Příjmení můžeme rozdělit do několika kategorií dle způsobu jejich vzniku. Jako příklady těchto kategorií lze uvést příjmení vzniklá z osobních jmen, příjmení vzniklá z místních jmen, příjmení vzniklá z apelativ a příjmení vzniklá ze slov cizího původu.⁶⁵ Při hledání původu svého příjmení jsem dospěla k zjištění, že příjmení Riečičiar a Riečičiarová je s největší pravděpodobností původu slovenského, přičemž zřejmě vzniklo z názvu malé slovenské obce Riečnica.

Z ustanovení § 77 občanského zákoníku vyplývá, že můžeme rozlišovat příjmení a tzv. rodné příjmení. Odpověď na otázku, co je považováno za rodné příjmení nalezneme v ustanovení § 68 odst. 2 a 3 zákona o matrikách. Obecně se za rodné příjmení považuje příjmení uvedené v knize narození. Zákon poté specifikuje, v jakých souvislostech dochází k zápisu příjmení do knihy narození, a to při narození dítěte, při určení nebo popření otcovství, při osvojení dítěte, v souvislosti se změnou pohlaví, nebo při uzavření manželství rodičů po narození dítěte. Nicméně uvedené stále plně nenaplnuje definici rodného příjmení. Rodným příjmením se dále rozumí příjmení uvedené v jazyce národnostní menšiny, ve znění po provedení opravy zápisu příjmení v matriční knize, užívané v nesprávné podobě, které bude na základě svého prohlášení fyzická osoba nadále používat, po změně provedené na základě žádosti, nebo uvedené v podobě podle prohlášení o užívání příjmení v podobě, kterou mu umožňuje užívat právo a tradice jiného členského státu Evropské unie. Nicméně s pojmem rodné příjmení se setkáváme nejčastěji u žen po uzavření manželství, neboť u mužů obvykle ke změně příjmení během jejich života nedochází.

⁶³ Český statistický úřad. Nejčastější jména a příjmení v Plzeňském kraji v roce 2016 [online]. czso.cz, aktualizováno dne: 6. 3. 2017 [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xp/nejcastejsi-jmena-a-prijmeni-v-plzenskem-kraji-v-roce-2016>

⁶⁴ Český statistický úřad. Jména a příjmení Středočechů v lednu 2016 [online]. czso.cz, aktualizováno dne: 3. 3. 2016 [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/jmena-a-prijmeni-stredocechu-v-lednu-2016>

⁶⁵ MOLDANOVÁ, Dobrava. Naše příjmení. 5. vydání. Praha: Agentura Pankrác, 2019, str. 9-22

2.3.1 Určování příjmení dítěte

Příjmení jako identifikační znak vyjadřuje vazbu na konkrétní rodinu a spojení s jejími příslušníky. Po dlouhá léta bylo příjmení nabýváno děděním po manželském otci nebo po nemanželské matce.⁶⁶ Dnes, v návaznosti na rodinné vazby, právo určit dítěti příjmení je součástí práv rodičů. K určení příjmení dítěte dochází obvykle již před jeho narozením, a to v souvislosti s uzavíráním manželství rodičů dítěte, kdy snoubenci určí příjmení jejich společných dětí narozených v budoucnu.⁶⁷ Nicméně existují dvě možnosti, jak určit příjmení dítěte narozeného do manželství. První možností je vzájemná dohoda snoubenců na tom, které příjmení jednoho z nich bude jejich společným příjmením a právě toto příjmení bude zároveň příjmením jejich společných dětí. Druhý způsob, jak lze určit příjmení společných dětí je uveden v navazujících ustanoveních § 660 a § 661 občanského zákoníku, dle kterých snoubenci při sňatečném obřadu činí prohlášení týkající se podoby jejich příjmení po uzavření sňatku v případě, že se rozhodnou ponechat svá dosavadní příjmení. Poté mají snoubenci povinnost učinit prohlášení o tom, které z jejich příjmení určují jako příjmení jejich společných dětí. V tomto druhém případě si tedy každý ze snoubenců i po uzavření manželství ponechává své dosavadní příjmení, ale zároveň společně zvolí příjmení jednoho z nich jako příjmení jejich společných dětí. Dle ustanovení § 19 odst. 3 zákona o matrikách se společné příjmení rodičů, případně příjmení zvolené při sňatečném obřadu zapisují do knihy narození. V praxi se obvykle snoubenci dohodnou na společném příjmení, nebo zvolí jako příjmení společných dětí příjmení otce. Pokud příjmení dítěte neurčí rodiče, je oprávněn a současně povinen příjmení určit soud.

Výkladem předmětných ustanovení lze dojít k závěru, že plnorodí sourozenci nesou vždy stejné příjmení.⁶⁸ Stejný závěr taktéž vyplývá z judikatury českých soudů, přičemž jako příklad lze uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. října 1963.⁶⁹ Obsahem tohoto rozhodnutí je stanovení pravidla, že: *„dětí, jichž rodiče mají různá příjmení, mají příjmení jednoho a téhož rodiče; další děti narozené z týchž rodičů nesou tedy příjmení, jež bylo určeno prvorozenému dítěti těchto rodičů jejich dohodou“*. Aby všechny společné děti měly totožné příjmení je žádoucí zejména z důvodu, že příjmení vyjadřuje rodinnou identitu a pospolitost ke konkrétní rodině. Pro úplnost je nutno dodat, že příjmení dětí nelze zdvojit.

⁶⁶ BENEŠ, Josef. O českých příjmeních. Studie a prameny. Praha: Československá akademie věd, 1962, str. 11

⁶⁷ ust. § 860 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 761

⁶⁹ Nejvyšší soud: rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 1963, sp. zn. 3 Cz 78/63 (R 13/1964)

Výše popsané zásady týkající se určování a zapisování příjmení do matriční knihy se vztahují na situaci, kdy se dítě narodí do manželství. K určení příjmení na základě dohody rodičů o společném příjmení dojde taktéž v případě, kdy se dítě narodí až po zániku manželství, avšak před uplynutím ochranné doby, a to za podmínky, že matka dítěte neuzavřela nové manželství. Délka ochranné doby činí 300 dnů od zániku manželství, případně od prohlášení manželství za neplatné. K odlišnému určení příjmení dítěte dojde v případě, kdy matka během ochranné doby nové manželství uzavřela. Následné určení příjmení dítěte je v tomto případě ovlivněno tzv. první zákonnou domněnkou otcovství⁷⁰, kdy se za otce dítěte považuje pozdější manžel matky. Během uzavírání tohoto nového manželství matka a její pozdější manžel rovněž v souvislosti s uzavíráním manželství činí prohlášení týkající se příjmení a dítěti bude opět určeno příjmení společné, popř. příjmení, které snoubenci určili jako příjmení jejich společných dětí.

Narodí-li se dítě rodičům, kteří neuzavřeli manželství a jsou oba známi, jsou dle ustanovení § 862 odst. 1 občanského zákoníku povinni dohodnout se, které příjmení jednoho z nich bude určeno jako příjmení dítěte. V praktických situacích dochází nejčastěji k dohodě rodičů v souvislosti s řízením o určení otcovství před matričním úřadem, případně před soudem. Druhá věta zmíněného ustanovení stanovuje, že v případě, kdy rodiče nesplní tuto jejich povinnost, zejména neshodnou-li se na podobě příjmení, určí příjmení dítěte soud v řízení péče soudu o nezletilé. Soud by při svém rozhodování měl zejména přihlížet k zájmu dítěte. Je však praktické určit příjmení toho rodiče, jemuž bude dítě svěřeno do péče.⁷¹ Nicméně zákon výslovně nestanovuje žádné pravidlo nebo vodítko soudu, jaké příjmení by měl dítěti určit. Na rozdíl od určování příjmení dítěti narozeného do manželství je u dětí nesezdaného páru umožněno, aby měly odlišná příjmení.⁷² Dohody není třeba v situaci, kdy je z jakéhokoliv důvodu znám pouze jeden z rodičů. Poté má automaticky dítě příjmení tohoto známého rodiče.

Specifická situace týkající se určování příjmení je v případě osvojení, přičemž je třeba rozlišovat osvojení nezletilého a osvojení již zletilého dítěte. Nejzásadnějším následkem osvojení nezletilého je zánik původního příbuzenského vztahu osvojeného dítěte a jeho biologické rodiny.⁷³ Dochází ke statusové změně osvojeného dítěte, v důsledku které dochází

⁷⁰ ust. § 776 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁷¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 762

⁷² Ministerstvo vnitra. Praktický průvodce základy matričního práva pro ZOZ [online]. mvcr.cz Praha, 2023 [cit. 2. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/prakticky-pruvodce-zaklady-matricniho-prava-pro-zoz-2023.aspx>, str. 116

⁷³ ust. § 833 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

taktéž ke změně jeho příjmení. Ustanovení § 835 občanského zákoníku výslovně stanovuje, že „osvojenec mladší 12 let má příjmení osvojitele.“ Toto ustanovení odkazuje na ustanovení § 860 občanského zákoníku, jehož obsahem je obecná úprava určování příjmení dítěte, jak je již rozebráno výše. Tedy určení dítěti společného příjmení rodičů nebo příjmení jednoho z nich na základě jejich vzájemné dohody. Stejná pravidla určování příjmení společných dětí se vztahují taktéž na děti osvojené. Bylo-li však osvojeno dítě starší 12 let, dochází k většímu uplatnění jeho participačních práv. Osvojenci, který dovršil tuto věkovou hranici zákon umožňuje určitým způsobem ovlivnit výběr jeho příjmení. V první řadě k tomu, aby měl osvojenec příjmení osvojitele, je třeba jeho souhlasu. Bez udělení souhlasu si osvojenec ponechává své vlastní příjmení. Druhou odchylkou od nezletilého osvojence je možnost osvojence staršího 12 let připojit příjmení osvojitele ke svému dosavadnímu příjmení. Na základě výše uvedeného tedy můžeme dojít k závěru, že zásadně osvojenec získá příjmení osvojitele, ať už jako výlučné příjmení nebo jako příjmení připojené ke svému vlastnímu příjmení. Jedinou výjimkou z tohoto pravidla je právě neudělení souhlasu se změnou jeho příjmení.

2.3.2 Příjmení manželů

Otázka podoby příjmení je řešena taktéž v souvislosti s uzavíráním manželství. Vedle prohlášení o podobě příjmení jejich společných dětí snoubenci rovněž činí prohlášení o podobě jejich vlastních příjmení. Manželům však není zakázáno změnit svoji volbu, a to prohlášením před orgánem veřejné moci, kterým je matriční úřad. Obsahem tohoto prohlášení je oznámení, že se manželé dodatečně dohodli na společném příjmení nebo na společném příjmení se současným připojením dosavadního příjmení jednoho z manželů k nově zvolenému společnému příjmení, nebo že se dohodli na upuštění od připojeného příjmení.⁷⁴

Zánik manželství rozvodem může mít vliv na příjmení manželů. Konkrétně však pouze na příjmení manžela, který v důsledku sňatečného prohlášení přijal příjmení druhého manžela. Rozvedený manžel je dle ustanovení § 759 občanského zákoníku oprávněn učinit oznámení matričnímu o zpětvzetí svého dřívějšího příjmení. Toto oznámení lze považovat za žádost o přijetí svého dřívějšího příjmení.

2.3.3 Příjmení žen

Na našem území se uplatňují specifická jazyková pravidla týkající se tvorby a užívání ženských příjmení. Ženská příjmení se od mužských příjmení tradičně odlišují jejich

⁷⁴ ust. § 661 odst. 2, 3 a 4 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů

přechylováním. Dle jazykové příručky Ústavu pro jazyk český Akademie věd české republiky se přechylováním rozumí „*odvozování ženských podob z příjmení mužských, a to domácího i cizího původu*“.⁷⁵ Historicky ženy před užíváním příjmením mívaly tzv. přízviska. Přízvisko je přídomným jménem, které sloužilo jako rozlišení rodinných členů, kteří měli stejná příjmení. Z těchto přízvisek se postupně vyvinula příjmení jakožto výlučná identifikace ženy společně s jejím osobním jménem. Podoba a tvar příjmení ženy vzniká přechýlením příjmení otce nebo manžela. V minulosti bylo k přechylování využíváno několik přípon nebo užití ženského tvaru přidavného jména, které bylo přízviskem rodiny. Jako příklady přípon lze uvést zejména přípony -ová, -ěvá, ička, -ice, -ka.⁷⁶

Ustanovení § 69 odst. 1 zákona o matrikách obsahuje zásadu, že „*příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice*.“ Obecně tato zásada upravuje přechylování příjmení žen. Aktuálně k přechýlení dochází připojením koncovky -ová nebo -á. Za poslední roky bylo téma přechylování často veřejně diskutováno. Jako nejčastější argumenty pro zrušení přechylování mohu uvést dosažení genderové rovnosti, právo každé ženy rozhodnout se o své vlastní identitě, či vliv moderních trendů v rámci světové globalizace. Stručně řečeno, jedná se o argumenty podporující autonomii vůle ženy, její svobodu a rovnost. Na druhé argumentační straně nejčastěji stojí argumenty zachování českých kulturních tradic a umožnění jednodušší identifikace jednotlivce. Četné diskuze o přechylování příjmení, vedly až k novelizaci zákona o matrikách. Tato novela, účinná ke dni 1. 1. 2022, mimo jiné upravila znění ustanovení § 69 a § 69a zákona o matrikách. Původní znění umožňovala po uzavření manželství nebo vstupu do partnerství zapsat do matriční knihy příjmení v mužském tvaru a užívat příjmení v mužském tvaru pouze určitým ženám, a to cizinkám, občankám, které měly trvalý pobyt v cizině, občankám, jejichž manžel byl cizinec nebo jejichž partnerka byla cizinka, nebo občankám, které byly jiné než české národnosti. Zmíněnou novelou byl taxativní výčet zrušen. Nyní je možno „*na základě žádosti ženy, již se uzavření manželství nebo vznik partnerství týká, uvést v matriční knize příjmení, které bude po uzavření manželství nebo vstupu do partnerství užívat, v mužském tvaru*“ a „*na základě žádosti ženy, jejíž příjmení je zapsáno v matriční knize v souladu s pravidly české mluvnice, uvést její příjmení v mužském tvaru*.“ Znění ustanovení bylo rozšířeno o možnost rodičů při zápisu narození dítěte uvést příjmení dítěte ženského pohlaví v

⁷⁵ Ústav pro jazyk český. Přechylování příjmení ve veřejné komunikaci [online]. prirucka.ujc.cas.cz, [cit. 11. 3. 2024]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>

⁷⁶ BENEŠ, Josef. O českých příjmeních. Studie a prameny. Praha: Československá akademie věd, 1962, str. 22

mužském tvaru.⁷⁷ Od účinnosti novely v běžné praxi občas dochází k určitým komplikacím souvisejících s užíváním nepřechýlené podoby příjmení ženy, a to zejména při jeho skloňování.

Má-li žena zájem užívat příjmení nepřechýlené, musí podat kterémukoliv matričnímu úřadu žádost o užívání příjmení v mužském tvaru. Jako příklad lze uvést příjmení Krejčí a Krejčová. Jedná se pouze o užívání příjmení v jiném, pravidly české mluvnice umožňujícím tvaru, nikoli o změnu příjmení. Tuto žádost je možné podat pouze jednou, přičemž každá další žádost je posuzována právě jako žádost o změnu příjmení.⁷⁸

2.3.4 Více příjmení

Užívat více příjmení je dle ustanovení § 70 odst. 1 zákona o matrikách občanu umožněno, je-li splněna některá z níže uvedených podmínek:

- nabyli-li je podle dříve platných předpisů a je oprávněn je užívat podle tohoto zákona, anebo
- prohlásil-li souhlasně při uzavírání manželství, že příjmení druhého snoubence užívajícího více příjmení bude jejich příjmením společným, anebo
- prohlásil-li při uzavírání manželství, že spolu se společným příjmením bude užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí, anebo
- jde-li o příjmení dítěte po jeho rodičích, kteří jsou oprávněni užívat více příjmení, anebo
- nabyli-li je v souvislosti s osvojením.

Jedná se o výčet taxativní, upravující matriční skutečnosti nebo matriční události, v důsledku jejichž vzniku je následně možno užívat více příjmení. Ustanovení se týká výlučně občanů České republiky. Osoby s jinou státní příslušností jsou oprávněny užívat více příjmení i bez nutnosti splnění alespoň jedné z výše uvedených podmínek. Typicky se bude jednat o občany zemí, pro které je mnohost příjmení, jako například země Latinské Ameriky, kdy první příjmení je obvykle příjmení otce a druhé příjmení matky.

K úplnosti je důležité poznamenat, že problematikou více příjmení se zabýval rovněž Nejvyšší správní soud a to v souvislosti se změnou příjmení. Právní věta tohoto rozhodnutí⁷⁹ zní následovně: „*Na posuzování žádosti o změnu příjmení dle § 72 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, nelze aplikovat § 70 odst. 1 téhož zákona (užívání více*

⁷⁷ ust. § 69 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁸ Ministerstvo vnitra. Praktický průvodce základy matričního práva pro ZOZ [online]. mvcr.cz Praha, 2023 [cit. 2. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/prakticky-pruvodce-zaklady-matricniho-prava-pro-zoz-2023.aspx>, str. 120

⁷⁹ Nejvyšší správní soud: rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 1 As 26/2011, bod 37

příjmení).“ Jak již bylo uvedeno výše, předmětné ustanovení se tedy týká pouze matričních událostí nebo matričních skutečností. Z uvedeného rozhodnutí Nejvyššího správního soudu však vyplývá, že změna příjmení je sama o sobě matriční skutečností, a proto se zvýšení četnosti příjmení na základě žádné z taxativně uvedených podmínek nebude posuzovat jako žádost o změnu příjmení. Ke změně příjmení však podrobněji až v následující kapitole.

3 Změna jména a příjmení

Během života každého jedince může dojít k několika životním situacím, v důsledku nichž se jedinci změní jeho jméno nebo příjmení. Typicky se jedná situace týkající se osvojení, uzavření manželství, rozvodu manželství nebo změny pohlaví. Nicméně právní předpisy umožňují změnu jména a příjmení i z jiných důvodů.

Výběr jména a příjmení je právem rodičů, avšak jejich vybraná podoba může mít zásadní vliv právě na život dítěte. V první řadě tyto identifikační znaky každému umožňují vyjádřit jeho identitu, v jisté míře taktéž umožňují zařazení se do určité sociální skupiny a vyjadřují pospolitost s konkrétní rodinou. Ze statistik Českého statistického úřadu vyplývá, že se i v dnešní době určitá jména stále dědí po předcích. Častější je dědění jmen chlapeckých, konkrétně jména Antonín a Václav. U žen jsou tyto tendence nižší, avšak jako nejčastěji děděné dívčí jméno je uváděno jméno Ludmila. Svým jménem a příjmením tedy jedinec může vyjadřovat jeho sounáležitost s určitým rodem. Některá jména či příjmení jsou způsobilá přímo vytvářet předsudky týkající se například příslušnosti jejich nositele s určitou etnickou skupinou nebo nositele přímo zesměšňovat, což může vést až k diskriminaci nebo šikaně. Negativní asociace mohou vznikat rovněž v souvislosti s osobami, kteří jsou společností vnímáni negativně, jako například vrazi, násilníci či diktátoři. Jako nejtypičtější příklad lze uvést jméno Adolf. Jako příklady příjmení způsobilých zesměšnit jejich nositele lze uvést příjmení Nehoda nebo Vocásek. V neposlední řadě může jedinci ztěžovat běžný život problémy vznikající v důsledku správné výslovnosti nebo psaní jeho jména či příjmení, což může vést ke komunikačním komplikacím.

Nesoulad jména či příjmení jedince s jeho identitou a životními hodnotami může způsobovat nejistotu, nedostatek sebevědomí a celkově negativně ovlivnit jeho psychický stav. Negativní vliv mohou mít rovněž určité negativní události v životě jedince, jako například rozvod, kdy se rozvedená osoba již nadále nebude chtít ztotožňovat se jménem bývalého partnera nebo jiné traumatické životní situace. Oběť typicky využívá změnu jména a příjmení jako určitý symbol nového začátku. Pro úplnost ještě uvedu možnost změny jména a příjmení jakožto reakci na špatnou pověst jedince. Vznikla-li tato negativní pověst nebo zneuctění jména bez zavinění osoby žádající o změnu jména nebo příjmení, s právem na změnu samozřejmě souhlasím. Avšak jednalo-li by se o osobu, jejíž reputace byla poškozena v důsledku jejího protiprávního nebo nemorálního jednání, osobně byla bych při posuzování žádosti obezřetnější. Domnívám se, že toto jsou nejzásadnější důvody podporující právo na změnu jména a příjmení.

Mezi nejčastější důvody pro změnu jména nebo příjmení, se kterými se matriční úřady v rámci své činnosti setkávají, jsou zejména:

- zájem družky a druha a jejich dětí nést stejné příjmení,
- zájem nebýt slučován s otcem, jehož příjmení žadatel nosí (zejména v případech, kdy absentuje dostatečná péče otce),
- změna pohlaví,
- psychické důvody,
- zamýšlený pobyt v zahraničí,
- změna totožnosti jakožto reakce na trestnou minulost.⁸⁰

3.1 Proces změny jména a příjmení

V prvé řadě je vhodné zmínit, že na povolení změny jména žadatel nemá právní nárok.⁸¹ Avšak změnit jméno nebo příjmení je možné, a to pouze na základě žádosti, jsou-li splněny podmínky pro povolení změny dle části třetí zákona o matrikách. Jednotlivým podmínkám se budu podrobněji věnovat v následujících podkapitolách. Formulář žádosti o změnu jména nebo příjmení tvoří Přílohu č. 4 této práce.

Žádost o povolení změny jména nebo příjmení je oprávněn podat každý občan České republiky. V případě občana nezletilého jsou za něj oprávněni podat žádost o změnu jeho zákonní zástupci. Žádat o změnu jména nebo příjmení je oprávněna rovněž osoba, která není občanem České republiky, avšak za splnění jedné ze dvou dále uvedených podmínek. První alternativní podmínkou je existence jejího povolení k trvalému pobytu na území České republiky podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů. Druhou alternativní podmínkou je udělení azylu této osobě nebo její doplňkové ochrany podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu. Nicméně na toto navazuje ustanovení § 77 odst. 1 a odst. 2 zákona o matrikách, ze kterých vyplývá, že: „*občan, který žije v manželství s cizincem, k žádosti o změnu příjmení přiloží doklad o tom, že podle právního řádu jeho domovského státu tento stát uzná změnu příjmení, pokud se má změna příjmení vztahovat i na tohoto cizince*“ a „*doklad podle odstavce 1 se nepředkládá, pokud má cizinec povolen pobyt na území České republiky podle zvláštních právních předpisů*“. Zákon o matrikách těmito zvláštními právními předpisy myslí právě výše uvedené zákony. Předloží-li

⁸⁰ Zápis z pracovní rady krajských úřadů, magistrátů měst Brna, Ostravy a Plzně a Magistrátu hlavního města Prahy, konané ve dnech 30. a 31. května 2017 [online]. kr-jihomoravsky.cz, [cit. 6. 3. 2024]. <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=351281&TypeID=2>

⁸¹ KNAPPOVÁ, Miloslava. Jak se bude Vaše dítě jmenovat? 3. vydání. Praha: Academia, 1996, str. 35

tedy cizinec uvedený doklad, je možné změnu povolit, aniž by cizinec splnil alespoň jednu z výše uvedených podmínek.

O povolení změny jména nebo příjmení jsou kompetentní rozhodovat matriční úřady v rámci správního řízení. Příslušným matričním úřadem je úřad, v jehož správním obvodu je žadatel přihlášen k trvalému pobytu nebo matriční úřad, v jehož správním obvodu má nezletilé dítě trvalý pobyt, případně kde mělo poslední trvalý pobyt. Nelze-li jistit žádná taková místa, pak je k projednání žádosti a k rozhodnutí příslušný Úřad městské části Praha 1. Zákon o matrikách umožňuje věc postoupit, a to matričnímu úřadu, který veden matriční knihu, ve které je zapsáno předmětné jméno nebo příjmení. K postoupení však může dojít pouze existují-li pro to závažné důvody.⁸²

Ustanovení § 75 zákona o matrikách vymezuje obsah žádosti o povolení změny jména nebo příjmení. Žádost dle tohoto ustanovení musí obsahovat:

- jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, datum a místo narození, případně datum a místo uzavření manželství nebo vzniku partnerství žadatele,
- rodné číslo,
- místo trvalého pobytu žadatele, popřípadě nezletilého dítěte,
- jméno, popřípadě jména, nebo příjmení, které si žadatel zvolil,
- jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, datum a místo narození manžela, popřípadě nezletilých dětí, vztahuje-li se změna jména nebo příjmení i na tyto fyzické osoby,
- údaj o státním občanství žadatele, nebo nezletilého dítěte a
- odůvodnění.

V souladu se zásadou hospodárnosti, je-li matriční úřad schopen zjistit určité údaje a informace sám, zejména z informačních systémů, pak je i povinen sám tyto údaje zajistit. Zákon o matrikách rovněž podrobně stanovuje, jaké listiny musí být k žádosti přiloženy. Jedná se zejména o rodný list, doklad o místě trvalého pobytu na území České republiky, doklad o státním občanství.⁸³

Jelikož je o změně jména nebo příjmení rozhodováno v rámci správního řízení, vztahuje se na toto řízení zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích. Aby o žádosti mohlo být rozhodnuto, je třeba zaplatit správní poplatek, a to ve výši dle sazebníku, který tvoří přílohu

⁸² ust. § 74 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁸³ ust. § 76 odst. 1 tamtéž

zákonu o správních poplatcích. Za vydání povolení změny příjmení hanlivého nebo směšného je třeba zaplatit správní poplatek ve výši 200 Kč, příjmení cizojazyčného nebo na dřívější příjmení ve výši 300 Kč a vydání povolení změny jména nebo příjmení v ostatních případech činí výše správní poplatku 3 000 Kč. Zákon však vymezuje osoby, které jsou od správního poplatku osvobozeny, jedná se například o osobu, která žádá o změnu jména a příjmení v souvislosti se změnou pohlaví.⁸⁴

Matriční úřad je povinen o žádosti o změnu jména nebo příjmení rozhodnout ve lhůtě 30 dnů ode, kdy matričnímu úřadu byla žádost doručena. Jedná-li se o zvláště složitou věc, prodlužuje se tato lhůta až o dalších 30 dnů.⁸⁵

Proti zamítavému rozhodnutí matričního úřadu je možné podat odvolání, a to ve lhůtě do 15 dnů ode dne jeho doručení. Nicméně existuje i možnost podat odvolání proti rozhodnutí, kterým se změna jména nebo příjmení povolila. K tomuto je oprávněn však pouze rodič, jehož souhlas se změnou byl nahrazen rozhodnutím soudu. Změna jména a příjmení je způsobilá se přímo dotknout práv a povinností tohoto druhého rodiče. Proto je druhý rodič účastníkem řízení ve smyslu ustanovení § 27 odst. 2 správního řádu.

3.2 Změna jména

Podmínky změny jména se částečně shodují s požadavky pro zápis jména do matriční knihy uvedenými v ustanovení § 62 odst. 1 zákona o matrikách. Matriční úřad změnu jména nepovolí, žádá-li osoba:

- mužského pohlaví o změnu na jméno ženské, nebo
- ženského pohlaví o změnu na jméno mužské, nebo
- o změnu jména na jméno neexistující či jméno zkomolené, nebo
- o změnu jména na jméno, které má žijící sourozenec společných rodičů.⁸⁶

Jedná se o taxativní výčet negativních podmínek. Zákonodárce žadateli neukládá povinnost uvádět, z jakého důvodu žádá o změnu jména. Stejně jako u zápisu jména, v případě vzniku pochybností o existenci jména, které je předmětem žádosti, nebo o jeho správné pravopisné podobě, má žadatel povinnost předložit matričnímu úřadu potřebné odborné podklady od veřejné výzkumné instituce nebo znalecký posudek. Tato povinnost při zápisu

⁸⁴ Položka 11 přílohy zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, položka 11

⁸⁵ ust. § 71 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁶ ust. § 72 odst. 3 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

jména do knihy narození není vyžadována u osob jiné státní příslušnosti, zatímco v případě změny jména se povinnost předložit potřebné podklady na cizince již vztahuje.⁸⁷

U některých jmen je však sporné zda se jedná o jméno ženské nebo mužské, například jména Nikola či Andrea. Rovněž některá jména jsou na našem území zažita jako jména výlučně ženská, zatímco jiné státy a kultury taková jména považují také za mužská a naopak. Právě touto problematikou se zabývaly i obecné soudy. Krajský soud v Praze se zabýval věcí⁸⁸, kdy žadatel mužského pohlaví žádal o změnu svého jména J. na jméno „Maria“, a to z důvodu, že se se svým jménem neztotožňoval a po dlouhá léta své rodné jméno nahrazoval právě jménem Maria, jakožto jeho pseudonymem. Žadatel byl přesvědčen, že není naplněna žádná z výše uvedených negativních podmínek zákona o matrikách. Svě přesvědčení podložil argumenty, že jméno Maria není výlučně ženským jménem, jelikož toto jméno v zahraničí, ale i v České republice v současné době i dříve užívali rovněž muži. Příslušný matriční úřad si vyžádal odborný názor PhDr. Knappové, která potvrdila tvrzení žadatele, avšak doplnila, že toto jméno lze zapsat pouze jako jméno druhé. Ve stejné věci byl rovněž vyžádán posudek od Ústavu pro jazyk Český Akademie věd České republiky. Ve svém posudku ústav zápis jména Maria osobě mužského pohlaví nedoporučil, avšak neměl by žádné výhrady v případě, kdy by toto jméno bylo muži zapsáno jako jméno druhé. Svě doporučení podložil tvrzením, že jméno Maria přibližně od 18. století začalo postupně užívat i jako jméno mužské, avšak nikoli jako jméno jediné. Bylo-li by tedy dle těchto posudků zapsáno jméno Maria žadateli mužského pohlaví jako jméno jediné, takový zápis by byl v rozporu s ustanoveními matričního zákona. Osobně se domnívám, že ústav měl ve svém posudku dospět právě k opačnému závěru. Nicméně na základě obou výše uvedených posudků, byla žádost žadatele zamítnuta, jelikož žadatel neměl zájem o zapsání jména Maria na druhém místě. Takový závěr žadatel považoval za nesprávný, a proto se proti rozhodnutí odvolal. Odvolací soud následně zkoumal genderový význam jména Maria. Poukázal na rozhodovací praxi matričních úřadů, které toto jméno žadatelům mužského pohlaví sice zapisují, avšak pouze na druhém místě. Dle odvolacího soudu, žadatel neprokázal, že: *„by (jméno Maria) bylo kdy zapsáno muži jako jméno jediné“*. Odvolací soud rovněž vyloučil, že by jméno Maria bylo jménem neutrálním. Na základě uvedeného krajský soud věc vrátil k dalšímu řízení a to s odůvodněním, že otázka povahy jména Maria nebyla vyřešena. Jedná se o poměrně nedávné rozhodnutí soudu, které dle mého názoru nereflektuje trendy a vlivy dnešní doby. Závěr matričního úřadu mě překvapil, jelikož samotný zákon o matrikách

⁸⁷ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra a kol. Statusové věci občanů. Praha: ASPI, 2009, str. 10

⁸⁸ Krajský soud v Praze: rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 28.3.2023, sp. zn. 43 A 86/2021, bod 28, 35

v žádném ze svých ustanovení nerozlišuje jaká jména mohou být zapsána na prvním místě a jaká jména mohou být zapsána na místě druhém. Pokud tedy závěry obou znaleckých posudků zněly tak, že jméno Maria je užíváno rovněž jako jméno mužské, zápis jména, a to na jakémkoliv pořadí, by neměl být v rozporu se zněním zákona.

Pro úplnost je nutné doplnit, že za změnu jména je třeba považovat rovněž změnu v pořadí jmen, má-li žadatel jméno víceslovné. Například změna jména Anna Marie na jméno Marie Anna je tedy možná. Stejně tak je nositel víceslovného jména oprávněn požadovat změnu pouze jednoho z nich nebo naopak je možné změnit jména obě.⁸⁹ Pokud se žadatel rozhodne pro změnu obou jmen, je možné podat jedinou žádost, přičemž bude zahájeno pouze jedno správní řízení. Takové řešení je pro žadatele finančně i časově výhodné.

3.2.1 Změna jména nezletilého dítěte

U žádosti o změnu jména nezletilého dítěte se aplikují výše uvedené pravidla a postupy, nicméně v zákoně nalezneme několik speciálních odchylek od obecné úpravy. Jak již bylo dříve zmíněno, za nezletilé dítě jsou oprávněni podat žádost o změnu jeho zákonní zástupci. Žádá-li se o změnu jména nebo příjmení nezletilého dítěte, je nutné k žádosti přiložit písemný souhlas druhého rodiče. Souhlas rodiče je možné nahradit pravomocným rozhodnutím soudu.⁹⁰ Výkladem tohoto ustanovení dojdeme k závěru, že ke změně jména nebo příjmení nezletilého je zásadně třeba souhlasu obou rodičů. Výjimku tvoří pouze případy, kdy druhý rodič zemřel, nelze zjistit místo jeho trvalého pobytu a byl-li zbaven práva určit jméno, popřípadě jména, a příjmení dítěte. Před novelou zákona o matrikách výjimku tvořilo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo omezení jejího výkonu. Toto však bylo odborníky na rodinné právo, prof. JUDr. Milanou Hrušákovou, Ph.D., LL.M. a JUDr. Lenkou Westphalovou, Ph.D., natolik kritizováno, a to z důvodu, že změna jména a příjmení není součástí rodičovské odpovědnosti. Byl-li jeden rodič zbaven rodičovské odpovědnosti nebo omezen v jejím výkonu, nebylo vyžadováno jeho souhlasu, i přestože by správně ke změně měl být vysloven i jeho souhlas. Dosavadní právní úprava zákona o matrikách tak byla v rozporu s hmotněprávní úpravou rodinné práva.⁹¹

⁸⁹ Ministerstvo vnitra. Praktický průvodce základy matričního práva pro ZOZ [online]. mvcr.cz Praha, 2023 [cit. 2. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/prakticky-pruvodce-zaklady-matricniho-prava-pro-zoz-2023.aspx>, str. 125

⁹⁰ ust. § 74 odst. 1, 76 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, str. 765

Právní úprava vyžadující souhlas zásadně obou rodičů je pochopitelná, jelikož se jedná o poměrně významnou a zásadní změnu osobního života dítěte. Závěrem je nutno podotknout, že celý proces týkající se změny jména nebo příjmení by měl sledovat nejlepší zájem dítěte a směřovat k jeho naplnění. Je-li žadatelem nezletilý starší 12 let, je třeba k žádosti přiložit rovněž jeho souhlas se změnou.⁹² Novelou zákona o matrikách byla tato věková hranice snížena z původních 15 let. Tímto došlo k sjednocení věkové hranice soukromoprávních a veřejnoprávních norem. Předchozí znění zákona o matrikách pro vyžadovalo souhlas po dovršení 15. roku věku nezletilého, zatímco ustanovení občanského zákoníku vyžadovalo souhlas již po dovršení 12. roku věku. K rozdílné právní úpravě věkové hranice však nebyl žádný důvod. Jelikož ustanovení zákona o matrikách vychází primárně z práva rodinného, bylo žádoucí, aby právní úprava v této oblasti byla jednotná.⁹³ Nezletilý v takovém věku má právo na větší participaci během celého procesu změny. Za takovou participace je možné považovat zejména možnost nezletilého vyjádří svůj postoj k záležitosti, přičemž se osobně domnívám, že i matriční úřady by měly činit kroky k tomu, aby zjistily skutečný názor nezletilého. Své tvrzení mohou podložit ustanovením § 29 odst. 4 správního řádu, které stanovuje, že: „*v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, postupuje správní orgán tak, aby byl zjištěn názor nezletilého dítěte ve věci*“ nebo rovněž ustanovením § 72 odst. 4 zákona o matrikách: „*změna jména nebo příjmení se nepovolí, jestliže by změna byla v rozporu s potřebami a zájmy nezletilého dítěte.*“

3.3 Změna příjmení

Úprava změny příjmení je poměrně komplikovanější a existuje více situací, během nichž může dojít ke změně příjmení. Právě z těchto důvodů je v této oblasti rovněž bohatší soudní judikatura. Zatímco právní úprava změny jména stanovuje pouze negativní podmínky, za nichž se změna nepovolí, změna příjmení je naopak možná pouze ze zákonem stanovených důvodů. Obecně dle ustanovení § 72 odst. 2 zákona o matrikách platí, že „*žádost o změnu příjmení se povolí jde-li o příjmení hanlivé, nebo směšné, nebo je-li pro to vážný důvod*“. Nutno podotknout, že matriční úřady rozhodují na základě správního uvážení, kdy jsou oprávněny každou žádost jednotlivě posoudit, zvážit všechny zásadní skutkové okolnosti a následně rozhodnout, zda změnu povolí nebo nepovolí. Avšak vzhledem ke skutečnosti, že příjmení je

⁹² ust. § 76 odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁹³ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Sněmovní tisk č. 431/0. Závěrečná zpráva RIA k návrhu novely zákona o matrikách [online]. psp.cz, 21. dubna 2023 [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=227422>, str. 6

způsobilé ovlivnit jeho nositele, při posuzování žádosti o změnu příjmení hanlivého a směšného, je vždy třeba zohlednit subjektivní stanovisko žadatele. Matriční úřad je povinen v každém jednom případě zjišťovat subjektivní důvody žadatele, které ho ke změně příjmení vedou a zejména z jakých důvodů považuje své dosavadní příjmení právě za hanlivé nebo směšné. Matriční úřad by tedy neměl vycházet výlučně z rozhodovací praxe a z důvodů obecných.⁹⁴ V případě, že matriční úřad dle svého posuzování, zjišťování a zohlednění všech okolností dojde k závěrečnému stanovisku, že dané příjmení je příjmením hanlivým nebo směšným, měl by rozhodnout o povolení změny příjmení.⁹⁵

3.3.1 Vážný důvod pro změnu příjmení

O něco složitější je posuzování podmínky „vážného důvodu“ pro změnu příjmení. Zákonodárce tento pojem užívá, avšak v žádném z ustanovení zákona o matrikách neuvádí jeho definici a nevymezuje jeho rozsah. Toto slovní spojení je tzv. neurčitým právním pojmem. Pro neurčité právní pojmy je ve správním právu typické, že zákonodárce jejich definice nevymezuje úmyslně z důvodu značné variability a velkého množství případů, které by pod takový pojem mohly spadat. Právě proto nelze určit obecná kritéria pro použití takového pojmu. Určité vodítko k výkladu pojmu vychází ze soudní judikatury či z odborné literatury. Jako příklady vážného důvodu ke změně příjmení jsou autory odborných publikací uváděny případy, kdy zletilé dítě žádá o změnu příjmení z důvodu, že se jeho rodič vůči němu dopustil protiprávní činnosti⁹⁶ nebo případy, kdy rodiče umístí dítě do ústavní výchovy nebo dlouhodobě o dítě neprojevují zájem.⁹⁷ Nicméně jak již bylo výše uvedeno, k pojmu veřejný zájem se vyjádřily rovněž správní soudy České republiky v několika svých rozhodnutích. Osobně bych vyzvedla Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 1. 2020.⁹⁸ V tomto rozhodnutí Nejvyšší správní soud uvedl, že *„zákon nikterak neomezuje skupinu případů, které lze podřadit pod tento neurčitý právní pojem“* a *„užití neurčitého právního pojmu poskytuje dané právní normě značnou obsahovou pružnost, umožňuje zohlednit všechny okolnosti konkrétního případu a nalézt spravedlivou rovnováhu mezi vážně míněnou vůlí žadatele směřující ke změně příjmení a veřejným zájmem na stálosti příjmení osob a snadné identifikaci osob.“* Nejvyšší správní soud tak vlastně uvedl, že žádosti o změnu příjmení by mělo být z vážného důvodu vyhověno

⁹⁴ HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 269

⁹⁵ KODRIKOVÁ, Zuzana. Jméno jako identifikační znak fyzických osob. Právo a rodina, 2004, 6. ročník, č. 11, str. 19

⁹⁶ tamtéž

⁹⁷ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra a kol. Statusové věci občanů. Praha: ASPI, 2009, str. 11

⁹⁸ Nejvyšší správní soud: rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 1. 2020, sp. zn. 9 As 220/2019, bod 34

v případě, kdy současně tento důvod neodporuje veřejnému zájmu. Matriční úřady by zároveň při výkladu pojmu vážný důvod měly vždy odborně posoudit veškeré okolnosti každého případu a pojem vykládat pouze ve vztahu k této určité konkrétní záležitosti. Důvody k podání žádosti o změnu příjmení jsou tak vždy ovlivněny subjektivními pocity žadatele. Zákodárce se tak snaží vybalancovat pocity žadatele s veřejným zájmem na zachování příjmení. Pro kompletnost bychom neměli opomenout, že břemeno tvrzení a důkazní má žadatel o změnu příjmení, který je povinen matričnímu úřadu sdělit, ale i prokázat jeho skutečný důvod ke změně.

Rozhodovací praxe matričních úřadů reaguje na postupem času se měnící a vyvíjející judikaturu českých soudů v této oblasti. Aktuálně pro rozhodnutí o povolení změny již nejsou kladeny tak vysoké požadavky na prokazování vážného důvodu pro změnu. Ministerstvo vnitra toto nazývá „*pozvolným rozvolňováním podmínek a důvodů pro změnu příjmení*“. Ke změně by nyní mělo postačit prokázání alespoň obecně podstatného důvodu. Toto prohlášení však nelze vykládat tak, že by bylo kladně rozhodnuto o zásadně všech žádostech o změnu příjmení. Nicméně můžeme konstatovat, že procento povolení změn příjmení se během posledních let značně zvyšuje.⁹⁹ Dovolila bych si říci, že matriční úřady pravděpodobně často kladly nepřiměřené nároky na prokázání vážného důvodu ke změně příjmení, které v některých případech dokonce mohlo vést k zásahům státu do práva na jméno jedince.

Na změnu příjmení má vliv rovněž judikatura Soudního dvora Evropské unie. Soudní dvůr se v jeho rozsudku zabýval sporem mezi Carlosem Garciou Avellem a Belgickým státem ve věci žádosti o změnu příjmení dětí, které jsou nositeli více státních občanství.¹⁰⁰ Děti účastníka sporu a jeho manželky I. Weber byly zároveň belgickými i španělskými státními příslušníky. Dle belgických právních předpisů měly tyto děti v matričním listu uvedeno příjmení jejich otce „Garcia Avello“. Rodiče se však rozhodli podat žádost o změnu příjmení jejich dětí na „Garcia Weber“, přičemž jejich žádost odůvodnili zejména španělskými zvyky a tradicemi. Této žádosti belgické orgány nevyhověly, a to z důvodu, že v Belgii takový zvyk neexistuje. Soudní dvůr posuzoval všechny okolnosti předběžné otázky, zda mělo být žádosti o změnu vyhověno či nikoli a dospěl k závěru, že: „*dětem státních příslušníků členského státu, které mají rovněž státní příslušnost jiného členského státu, bude umožněno nést příjmení*

⁹⁹ Ministerstvo vnitra. Praktický průvodce základy matričního práva pro ZOZ [online]. mvcr.cz Praha, 2023 [cit. 2. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/prakticky-pruvodce-zaklady-matricniho-prava-pro-zoz-2023.aspx>, str. 126

¹⁰⁰ Soudní dvůr Evropské unie: rozsudek ze dne 2. 10. 2003, Carlos Garcia Avello v. Belgický stát, C-148/02, bod 42

složené z jiných prvků, než jsou prvky stanovené právem prvního členského státu, je-li toto příjmení zároveň předmětem zápisu do úředního rejstříku druhého členského státu“. Z tohoto vyplývá, že je-li občan nositelem více státních občanství, je oprávněn podat žádost o změnu příjmení v jednom státě Evropské unie na příjmení takové podoby, jakou povoluje druhý stát, jehož státním občan je také. Tuto situaci lze podřadit právě pod pojem „vážný důvod“.¹⁰¹

Nicméně výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího správního soudu týkající se pojmu vážný důvod nebylo jediné. Nejvyšší soud se tímto pojmem zabýval v souvislosti se změnou dosavadního jediného příjmení na příjmení více.¹⁰² Nutno podotknout, že v zákoně o matrikách není výslovně upravena možnost změny jediného příjmení na více příjmení. V tomto případě žalobci požadovali změnu příjmení žalobkyně "Š." na příjmení "Š. P." a změnu příjmení žalobce "P." na příjmení "Š. P.", s odůvodněním, že po smrti jejich rodičů budou jedinými nositeli rodového jména. Jejich žádost byla zamítnuta z důvodu nenaplnění podmínky stanovené v ustanovení § 72 odst. 2 zákona o matrikách. Zachování rodové tradice tedy dle úsudku tohoto matričního úřadu nelze považovat za vážný důvod. S tímto výrokem Nejvyšší správní soud nesouhlasil a odkázal na předešlou judikaturu, kdy pouze zopakoval své tvrzení, že: *“zákon nikterak neomezuje skupinu případů, které lze podřadit pod tento neurčitý právní pojem“* a *„užití neurčitého právního pojmu poskytuje dané právní normě značnou obsahovou pružnost, umožňuje zohlednit všechny okolnosti konkrétního případu a nalézt spravedlivou rovnováhu mezi vážně míněnou vůlí žadatele směřující ke změně příjmení a veřejným zájmem na stálosti příjmení osob a snadné identifikaci osob.“* Závěrem bychom mohli říci, že z dosavadní judikatury Nejvyššího správního soudu vyplývá, že změna příjmení dle ustanovení § 72 odst. 2 zákona o matrikách může spočívat v nahrazení dosud užívaného jediného příjmení dvěma příjmeními, pokud to opodstatňuje vážný důvod. Dosavadní judikaturu Nejvyššího správního soudu tak lze považovat za určitý posun, jelikož jak již bylo uvedeno výše, zákon o matrikách neobsahuje úpravu změny jednoho příjmení na více příjmení. Nejvyšší správní soud pak výslovně uvedl, že: *„změna příjmení může spočívat v nahrazení dosud užívaného jediného příjmení více příjmeními, jestliže to opodstatňuje vážný důvod, pro nějž se o změnu příjmení žádá“.*¹⁰³ Případy, kdy občan může užívat více příjmení vymezuje ustanovení § 70 odst. 1 zákona o matrikách, přičemž Nejvyšší správní soud v tomto svém rozsudku dále uvedl, že toto

¹⁰¹ GRONWALD TOVÁ WAGNEROVÁ, Petra a kol. Statusové věci občanů. Praha: ASPI, 2009, str. 12

¹⁰² Nejvyšší správní soud: rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. 9 As 220/2019

¹⁰³ Nejvyšší správní soud: rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 1 As 26/2011, 34

ustanovení nelze aplikovat na posuzování žádosti o změnu příjmení dle § 72 odst. 2 zákona o matrikách.

K problematice rodové tradice jakožto vážného důvodu ke změně příjmení se Nejvyšší správní soud zabýval opakovaně. V jeho rozsudku ze dne 25. 2. 2016 došel k závěru, že: „*Možná psychická újma nezletilých synů stěžovatelky typově může představovat vážný důvod pro změnu příjmení stěžovatelky. V žádném případě nelze akceptovat výklad, k němuž se přiklonil krajský soud, který za vážný důvod pro změnu příjmení považuje zřejmě pouze navázání na rodovou tradici.*“¹⁰⁴ Nejvyšší správní soud tak rodovou tradici uvádí jako příklad naplňující podmínku vážného důvodu ke změně příjmení.

3.3.2 Změna příjmení v souvislosti s uzavřením manželství

Ke změně příjmení v souvislosti s manželstvím může dojít již při uzavírání manželství, během manželství a v neposlední řadě v návaznosti na rozvod manželství. Jak již bylo naznačeno v předcházejících kapitolách, otázka podoby příjmení budoucích manželů je dle ustanovení občanského zákoníku řešena již při sňatečném obřadu, kdy snoubenci prohlašují, že:

- příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným,
- si oba svá příjmení ponechají, nebo
- příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, a ten, jehož příjmení nemá být příjmením společným, bude ke společnému příjmení na druhém místě připojovat své dosavadní příjmení.¹⁰⁵

3.3.3 Změna příjmení během trvání manželství

Během manželství mohou manželé učinit prohlášení před orgánem veřejné moci o podobě jejich příjmení. Úpravu možností a podmínek, za nichž lze učinit toto prohlášení obsahuje rovněž občanský zákoník. V případě, že si manželé ponechali svá dosavadní příjmení, obsahem jejich prohlášení bude dohoda o společném příjmení, které následně budou oba užívat jako příjmení výlučné. Zvolili-li si však manželé příjmení společné, přičemž jeden z nich k němu připojit své dosavadní příjmení, mohou učinit prohlášení, že od tohoto připojovaného příjmení upouští. Poslední možností prohlášení manželů během trvání manželství je situace, kdy si manželé zvolili příjmení společné, avšak nyní prohlašují, že jeden z nich k tomuto

¹⁰⁴ Nejvyšší správní soud: rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 2. 2016, sp. zn. 2 As 324/2015, bod 21

¹⁰⁵ ust. § 660 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

společnému příjmení připojí příjmení, které nosil před uzavřením manželství.¹⁰⁶ Nicméně na ustanovení občanského zákoníku navazují i ustanovení zákona o matrikách. Při výkladu jednotlivých ustanovení obou zákonů je nutné brát v potaz jejich vzájemné souvislosti. Dle ustanovení § 70 odst. 4 zákona o matrikách jsou manželé oprávněni učinit uvedené prohlášení před jakýmkoliv matričním úřadem. Toto prohlášení však nelze ztotožňovat s žádostí o změnu příjmení. Lze říci, že učinění prohlášení určitým způsobem zjednodušuje proces měnění příjmení, jelikož manžel či manželka není povinen žádat o změnu příjmení ve správním řízení.¹⁰⁷ Podmínky změny příjmení během manželství upravuje zákon o matrikách, který stanovuje restriktce v podobě souhlasu obou manželů se změnou příjmení. V opačném případě by žádosti o změnu příjmení nebylo vyhověno, přičemž souhlas druhého manžela nelze nahradit ani rozhodnutím soudu.¹⁰⁸ Podal-li jeden s manželů žádost o změnu jeho příjmení a souhlasili-li se změnou oba manželé, pak se změna příjmení vztahuje rovněž na příjmení manžela druhého.¹⁰⁹ Výkladem tohoto ustanovení dospějeme k závěru, že za trvání manželství není možné změnit příjmení pouze jednomu manželu, zatímco druhý manžel by nesl příjmení jiné.

Pro vyloučení pochybností, které mohou vzniknout při výkladu těchto ustanovení, je třeba zmínit poměrně zásadní rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 1. 2018.¹¹⁰ Nejvyšší soud v této věci posuzoval žádost manželky o změnu příjmení z "Pešta Kohl" na příjmení "Altenburg Kohl", přičemž manžel se změnou příjmení souhlasil, avšak domáhal se ponechání svého dosavadního příjmení. Matriční úřad poměrně logicky změnu příjmení nepovolil a své rozhodnutí odůvodnil tak, že změna příjmení manželky za současného ponechání nezměněné podoby příjmení manžela by bylo v rozporu s ustanovením zákona o matrikách. Nejvyšší správní soud se ztotožnil se závěrem matričního úřadu a určitým způsobem doplnil ustanovení § 73 zákona o matrikách tak. Dle Nejvyššího správního soudu *„Za trvání manželství není změna společného příjmení pouze u jednoho z manželů možná, neboť kladné rozhodnutí o povolení změny společného příjmení se automaticky vztahuje na oba manžele. (...) Proto nelze vyhovět žádosti o změnu společného příjmení, se kterou druhý z manželů sice obecně souhlasí, ale současně trvá na zachování svého původního příjmení. V takovém případě nelze uzavřít, že druhý manžel vyslovil se změnou souhlas, protože takový souhlas v sobě zahrnuje rovněž*

¹⁰⁶ ust. § 661 odst. 2, 3 a 4 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 414/2023 Sb., obecná část, k § 73

¹⁰⁸ HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 272

¹⁰⁹ ust. § 73 odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁰ Nejvyšší správní soud: rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 1. 2018, sp. zn. 7 As 64/2017, bod 30

souhlas s následným užíváním společného změněného příjmení.“ Pokud bychom tedy učinili závěr plynoucí z tohoto rozhodnutí, obsahem souhlasu dle ustanovení § 73 zákona o matrikách není pouze souhlasení se změnou příjmení druhého manžela, ale zároveň souhlas, že oba budou užívat toto změněné příjmení v jeho totožné podobě.

3.3.4 Změna příjmení po rozvodu manželství

V důsledku zániku manželství může mít rozvedený manžel subjektivní důvody neztotožňovat se již nadále s přijatým příjmením bývalého manžela. Tyto důvody mohou být jak emocionální či psychologické. Právě proto zákonodárce umožňuje změnu příjmení rozvedeného manžela v souvislosti s rozvodem manželství, avšak ustanovením § 759 občanského zákoníku zároveň stanovuje určitá omezení. Rozvedený manžel je oprávněn přijat zpět pouze své dosavadní příjmení. Dřívějším příjmením se rozumí příjmení, které měl manžel v době, kdy uzavíral manželství. Není jim tedy automaticky příjmení rodné. Druhé omezení je omezení časové, kdy je možné oznámení o přijetí svého dřívějšího příjmení učinit nejpozději do šesti měsíců po ukončení manželství, respektive od právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Ke změně příjmení pak dochází ex lege již samotným učiněním prohlášením.¹¹¹ Za účinnosti zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb., byla tato lhůta pouze jednoměsíční.¹¹²

Nutno dodat, že učinění prohlášení o navrácení se k dřívějšímu příjmení se vztahuje pouze na manžela činící prohlášení, nikoli na společné děti rozvedených manželů.¹¹³ Dále je důležité zdůraznit, že výše uvedené prohlášení se vztahuje rovněž na připojovaná příjmení. Jelikož občanský zákoník mluví pouze o učinění prohlášení, můžeme dojít k závěru, že se nejedná o správní řízení, ale o pouhé oznámení. Učinění prohlášení je projevem vůle rozvedeného manžela a je nutné zdůraznit, že se jedná o jeho právo a nikoli povinnost. Druhý manžel tedy nemá nárok požadovat, aby si jeho bývalý manžel vzal své předešlé příjmení nebo naopak aby si ponechal příjmení společné.¹¹⁴ I po uplynutí šestiměsíční lhůty je možné dosáhnout změny příjmení rozvedeného manžela, avšak pouze ve správním řízení dle ustanovení zákona o matrikách, a to podáním žádosti o změnu příjmení.

¹¹¹ NOVOTNÝ Petr a kol. Nový občanský zákoník. Rodinné právo. 2. vydání [online databáze]. Grada Publishing, 2017 [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: databáze CODEXIS

¹¹² ust. § 29 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

¹¹³ FINDEJS Stanislav a kol. Občanský zákoník - Komentář s judikaturou - Svazek VI - Manželství (§ 655-770) [online databáze]. CODEXIS publishing, 2018 [cit. 11. 3. 2024]. Dostupné z: databáze CODEXIS

¹¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, str. 117

3.3.5 Změna příjmení v souvislosti s uzavřením registrovaného partnerství

Obecně registrované partnerství upravuje zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, dále jen jako *zákon o registrovaném partnerství*, který je *lex specialis* ve vztahu k občanskému zákoníku. Dle ustanovení § 3020 občanského zákoníku jeho ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů. Avšak právní úprava příjmení manželů je upravena v části druhé občanského zákoníku, a proto není možné aplikovat úpravu týkající se příjmení manželů rovněž na partnery. Jelikož zákon o registrovaném partnerství neobsahuje právní úpravu příjmení partnerů a občanský zákoník vylučuje aplikaci obecných ustanovení, není v českém právním řádu tato problematika výslovně upravena.

Absence právní úpravy způsobuje registrovaným partnerům značné komplikace a je dlouhodobě kritizována pro diskriminaci a nerovnost. Jelikož manželé při sňatečném obřadu mohou učinit prohlášení o společném příjmení, registrovaní partneři tuto možnost nemají. Při vůli změnit příjmení jednoho z partnerů je pak nutné podat žádost dle ustanovení § 72 odst. 2 zákona o matrikách. Dle matriční praxe je změna příjmení v souvislosti s uzavřením registrovaného partnerství považována za naplnění onoho vážného důvodu ke změně. Za žádost o změnu ještě do nedávna registrovaní partneři museli platit správní poplatky, zatímco prohlášení manželů o společném příjmení je bezplatné. Právě novelou zákona o matrikách došlo k osvobození změny příjmení v souvislosti s uzavřením manželství od správního poplatku. Tímto došlo alespoň k částečnému vyrovnání práv manželů a registrovaných partnerů v této oblasti.

Dojde-li ke změně příjmení v důsledku vzniku registrovaného partnerství v jiném členském státě Evropské unie, jsou české matriční úřady povinny uznat tuto změnu příjmení. Tato povinnost vychází z rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 28. 11. 2013, jehož právní věta zní tak, že: „*určení jména a příjmení, včetně případné změny příjmení (§ 72 a násl. zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení), podléhá pravomoci jednotlivých členských států, avšak i při výkonu této pravomoci je potřeba dodržovat právo EU, které nelze přehlédnout a jen na základě vnitrostátního práva odmítnout uznat změnu příjmení tak, jak bylo v důsledku vstupu do registrovaného partnerství určeno v jiném členském státě (zde ve Spolkové republice Německo).*“¹¹⁵

¹¹⁵ Krajský soud v Brně: rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 30 A 128/2011

3.3.6 Změna příjmení nezletilého dítěte

Ke změně příjmení nezletilého dítěte je třeba splnění stejných podmínek jako ke změně jeho jména tak, jak již bylo uvedeno výše v podkapitole 3.2.1. Oproti obecné právní úpravě změny příjmení je však vedle rozporu se zájmy a potřebami nezletilého dítěte nad rámec stanovena další negativní podmínka. Nebude vyhověno žádosti o změnu příjmení nezletilého na příjmení poručníka, poručníků, pěstounů nebo na příjmení osoby, do jejíž péče bylo dítě svěřeno. Taková změna se tedy nepovolí, ledaže se jedná o jednoho z rodičů.¹¹⁶ Jedná se o instituty, kdy je dítě svěřeno do náhradní péče jiné osoby odlišné od jeho rodiče, přičemž rodiče jsou stále nositeli rodičovské odpovědnosti. Zákonodárce však změnu jména a příjmení považuje za nikoli běžnou záležitost týkající se dítěte, o které by primárně měli rozhodovat rodiče dítěte. Pokud však rodiče žádost o změnu příjmení nezletilého dítěte matričnímu úřadu nepodají, jsou osoby, do jejich péče bylo dítě svěřeno povinni obrátit se soud a vyžádat si jeho souhlas k podání této žádosti.¹¹⁷

V případě změny příjmení rodičů za trvání manželství se ex lege mění příjmení i nezletilému dítěti. Výkladem ustanovení upravující toto pravidlo je možné učinit závěr, že změněné příjmení se následně bude vztahovat i na společné děti rodičů, které se narodí až po změně příjmení. Zákon o matrikách k takovéto změně rovněž vyžaduje souhlas nezletilého dítěte, které dovršilo 12 let.¹¹⁸ Nicméně na základě rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2011 je změna příjmení nezletilého dítěte možná i v případě, kdy se změnou nesouhlasí oba rodiče, a to pouze výjimečně. Příkladem takové výjimečné situace je dle tohoto rozsudku případ, kdy: *„je zájem na tom, aby dítě mělo stejné příjmení s matkou, je-li svěřeno do její péče, otec nejeví o dítě zájem a s ohledem na jeho chování je zjevně nežádoucí, aby dítě s otcem pojilo příjmení a vyvolávalo tak pocit sounáležitosti, který fakticky nemůže existovat.“*¹¹⁹

3.3.7 Změna příjmení v souvislosti s osvojením

Osvojením je přijetí dítěte za vlastní, přičemž obecným cílem je vytvoření takového vztahu, jaký mezi sebou mají rodiče se svými biologickými dětmi. Právní úprava osvojení a změny příjmení v jeho souvislosti doznala novelou zákona o matrikách určitých změn. Ze strany odborníků byla dosavadní právní úprava kritizována zejména z důvodu, že nezletilému

¹¹⁶ ust. § 72 odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 414/2023 Sb., obecná část, k § 72 odst. 4

¹¹⁸ ust. § 73 odst. 2, 3 a 5 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁹ Krajský soud v Praze: rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 30 Co 137/2011

dítěti při osvojení neumožňovala ponechat si své vlastní příjmení.¹²⁰ Předešlé znění ustanovení § 835 občanského zákoníku stanovilo pravidlo, že osvojenec má příjmení osvojitele, společný osvojenec má příjmení manželů, které určili při sňatečném obřadu a v případě, že by s tímto osvojenec nesouhlasil, mohl požádat soud o rozhodnutí, že si ponechá své dosavadní příjmení avšak k němu obligatorně připojí příjmení osvojitele. Tuto právní úpravu si osobně zdůvodňují tím, že osvojením zanikají vztahy s původní biologickou rodinou osvojenec a příjmení jakožto identifikační znak by byl určitým spojovatelem s původní rodinou v případě ponechání dosavadního příjmení osvojenec. Posílení participačních práv dítěte novelou zákona o matrikách se projevuje i ve změně znění tohoto ustanovení. Aktuální právní úprava rozlišuje mezi osvojenecem mladším 12 let a osvojenecem, který již dovršil dvanáctého roku věku. Účinné znění ustanovení § 835 občanského zákoníku rovněž stanovuje, že osvojenec má příjmení osvojitele, avšak pouze jedná-li se o osvojenecem mladšího 12 let. Ke změně příjmení tedy dochází automaticky ex lege. Zákonodárce tak vyjádřil požadavek zachovat tradici změny příjmení v důsledku osvojení u dětí, které ještě nedosáhly takové rozumové a volní vyspělosti.¹²¹ Je-li však osvojenec starší 12 let, je mu ponechána možnost ponechat si své příjmení nebo učinit společně s osvojitelem prohlášení před matričním úřadem, že přijímá příjmení osvojitele, případně že příjmení osvojitele připojuje ke svému dosavadnímu příjmení. Osvojenec je v tomto případě ponechána autonomie vůle rozhodnout, se a vyjádřit svůj souhlas nebo nesouhlas se změnou jeho příjmení. Druhou zásadní změnou znění tohoto ustanovení je zrušení možnosti soudu projednávat a rozhodovat o věcech týkajících se změny příjmení osvojenec.

3.4 Změna jména a příjmení při změně pohlaví

Za poslední roky významně vzrůstá počet žádostí o změnu pohlaví transgender osob. Ze statistiky Všeobecné fakultní nemocnice v Praze vyplývá, že v roce 2013 bylo povoleno 47 žádostí o změnu pohlaví, přičemž v roce 2021 se počet kladně vyřízených žádostí zvýšil až na 195. Za tyto roky o změnu pohlaví zažádalo přibližně dva tisíce osob.¹²² Občanský zákoník za změnu pohlaví považuje znemožnění reprodukční funkce a přeměnu pohlavích orgánů, k čemuž dochází chirurgickým zákrokem.¹²³ Během tohoto procesu změny pohlaví dochází

¹²⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 414/2023 Sb., obecná část, vysvětlení nezbytnosti navrhované právní úpravy v jejím celku, str. 39

¹²¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 414/2023 Sb., obecná část, k § 835

¹²² Všeobecná fakultní nemocnice v Praze. Tisková zpráva ze dne 19.10.2022 – Transgender lidé: Vězněm ve vlastním těle [online]. vfn.cz, [cit. 11. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.vfn.cz/wp-content/uploads/2022/10/TZ_Zmena_pohlavni_identity.pdf

¹²³ ust. § 29 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

k velkému počtu i jiných změn, avšak s ohledem na téma této diplomové práce se zaměřím pouze na změnu jména a příjmení v důsledku změny pohlaví.

Osobě, které byla povolena žádost o změnu pohlaví a která již zahájila léčbu pro změnu pohlaví, je umožněno prohlásit před kterýmkoliv matričním úřadem, že bude užívat neutrální jméno a příjmení.¹²⁴ Rodově neutrální jména jsou taková jména, která mohou užívat jak ženy, tak i muži. Seznam rodově neutrálních jmen vede Ministerstvo vnitra. Tento dokument vychází z již vypracovaných znaleckých posudků a odborných vyjádření a je dostupný ke stažení na webových stránkách ministerstva.¹²⁵ Existence tohoto seznamu je určitým zjednodušením výběru a zápisu jména osoby, která prochází procesem změny příjmení. V případě, že si osoba vybere některé jméno z tohoto seznamu, bude jí z úřední povinnosti zapsáno, a to bez jakéhokoliv zjišťování a dokazování, zda se jedná o jméno neutrální. Jedná se totiž o jména splňující podmínky pro zápis jména uvedené v usnesení § 62 odst. 1 zákona o matrikách. Seznam je poměrně rozsáhlý a dle mého názoru obsahuje dosti netradiční jména jako například Maddy nebo Vicky.

Na základě několika diskuzí transgender osob, které procházejí nebo již prošly změnou pohlaví jsem získala několik poznatků doplňující tuto problematiku. Na první pohled se může zdát, že neutrální jméno je pro tyto osoby pozitivním institutem, avšak nikoli vždy tomu tak musí být. Změna pohlaví je natolik citlivá a intimní záležitost, a proto některé transgender osoby nechtějí tento proces, kterým si právě procházejí, sdílet s širší veřejností. Jelikož jsme v úředním styku často povinni své jméno sdělovat cizím lidem a jelikož neutrální jména jsou typická právě pro transgender osoby, neutrální jméno pro ně může být spíše nepříjemností upozorňující na probíhající změnu pohlaví. Transgender osoby v souvislosti s neutrálními jmény dokonce mluví o „*neutrálně znějícím byrokratickém mezikroku*“.¹²⁶ Nicméně vytvoření tabulky obsahující neutrální jména je dle transgender osob správným krokem, kdy výběr jména z této tabulky by již nemusel být pouhým mezikrokem, ale trvalou záležitostí.

Po ukončení léčby změny pohlaví může osoba, která prošla touto léčbou, prohlásit před jakýmkoliv matričním úřadem, že bude užívat jméno a příjmení jiné než neutrální, respektive

¹²⁴ ust. § 72a odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁵ Ministerstvo vnitra. Seznam rodově neutrálních jmen [online]. mvcr.cz, 30. 6. 2023 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/seznam-rodove-neutralnich-jmen.aspx>

¹²⁶ KRÁSENSKÁ, Daniela. „První vstřícný krok.“ Změna jména bude pro trans lidi jednodušší [online]. seznamzpravy.cz, 8. 7. 2023 [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-prvni-vstricny-krok-zmena-jmena-bude-pro-trans-lidi-jednodussi-233693>

jméno odpovídající jejímu změněnému pohlaví.¹²⁷ Tato pravidla jsou upravena v ustanovení § 72a zákona o matrikách, které bylo do zákona vloženo novelou zákona o matrikách. Tímto došlo ke značnému zjednodušení dosavadního procesu, jelikož transgender osoby musely po ukončení léčby požadovat změnu jména a příjmení podáním žádosti ve správním řízení.¹²⁸

¹²⁷ ust. § 72a odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁸ Ministerstvo vnitra. Novela zákona od 1. ledna 2024 [online]. mvcr.cz, 2023 [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/novela-zakona-od-1-ledna-2024.aspx>

Závěr

Na základě zjištění, ke kterým jsem došla při psaní této diplomové práce je nutné nejprve říci, že bylo bezpochyby potvrzeno, že jméno a příjmení jsou natolik důležité identifikátory, že je více než žádoucí, aby jim byla poskytována nejen vnitrostátní právní ochrana, ale rovněž ochrana mezinárodněprávní. V návaznosti na dlouhodobou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva můžeme shrnout, že tato problematika je součástí soukromého a rodinného života každého člověka, přičemž každý má právo, aby jeho soukromá sféra byla respektována.

Problematika jména a příjmení je v českém právním řádu upravena soukromoprávními i veřejnoprávními předpisy. Ne vždy jsou však tyto právní úpravy v souladu. Jako příklad lze uvést samotnou definici jména, kdy občanský zákoník za jméno jedince považuje soubor jeho jména a příjmení, zatímco zákon o matrikách výslovně odlišuje pojem jméno a pojem příjmení. Právě nesoulad občanského zákoníku a zákona o matrikách byl jedním z důvodů, proč zákonodárce zamýšlel novelizovat tyto zákony. Jelikož tyto zákony jsou vzájemně provázány a v několika případech na sebe přímo navazují, považuji tento záměr jako krok správným směrem. Novelou byly určité odlišnosti odstraněny, zejména byla stanovena jednotná věková hranice nezletilých dětí k vyjádření se k záležitostem jeho se týkajících, avšak například definice jména zůstala stále nejednotná. V oblasti určování a užívání jména novela přinesla změnu, kdy nyní je možné zapsat jména domácká a zdobnělá, čímž došlo k liberalizaci právní úpravy a podmínek pro zápis jmen do matriční knihy. Projev liberalizace lze rovněž spatřovat v případě vzniku pochybnosti o existenci jména nebo o jeho správné pravopisné podobě, kdy nyní není třeba vyžadovat výlučně znalecký posudek, ale postačí předložit odborné podklady od veřejné výzkumné instituce. Tímto zákonodárce reagoval na dosavadní soudní judikaturu českých soudů.

V diplomové práci byla zjištěno, že ke změně příjmení dochází značně častěji než ke změně jména, a proto je úprava a podmínky změny příjmení o něco komplikovanější. V souvislosti s touto problematikou byla zodpovězena otázka, jaké jsou důvody pro změny jména a příjmení. Mezi tyto důvody patří zejména zájem družky a druha a jejich dětí nést stejné příjmení, zájem nebýt slučován s biologickými rodiči, změna pohlaví, psychické důvody, zamýšlený pobyt v zahraničí a změna totožnosti jakožto reakce na trestnou minulost. Právní úprava změny jména a příjmení se vyvíjí v reakci na vznikající soudní judikaturu soudů České republiky. Dosavadní soudní judikatura poukazovala na několik nedostatků právní úpravy této

problematiky, jako například existence neurčitého právního pojmu „vážený důvod“ ke změně příjmení. Obsah tohoto pojmu je postupně dotvářen a vykládán soudy a autory odborných publikací. Zejména soudní judikaturou jsou tak vyplňovány mezery v zákoně o matrikách. Tímto je nepřímo zodpovězena otázka zda je právní rámec zápisu a změny jména a příjmení dostačující. Na základě dříve uvedeného, můžeme říci, že právní rámec změny jména a příjmení dostačující není, jelikož výslovně neupravuje veškeré možné situace a způsoby změny příjmení. Právní úprava jména a příjmení je tedy dotvářena soudní judikaturou. Nicméně právní úprava, soudní judikatura a matriční praxe jsou natolik provázané, že lze předvídat rozhodnutí matričního úřadu. Bylo však zjištěno, že počet kladně vyřízených žádostí o změnu jména a příjmení postupně vzrůstá a dochází k postupnému rozvolňování podmínek pro změnu příjmení.

Poslední výzkumná otázka souvisela se zhodnocením novely zákona o matrikách a občanského zákoníku a zněla, zda byly novelou vyřešeny možné problémy vznikající v souvislosti se změnou jména a příjmení. Nejvýznamnější problémy nastávaly u registrovaných partnerů, kteří upozorňovali na jejich nerovnoprávnost ve srovnání s právy manželů. Zmíněná novela sice zavedla určité změny ve prospěch registrovaných partnerů, nicméně stále nemají v této oblasti stejná práva, oprávnění a možnosti jako manželé. Naopak pozitivně hodnotím zjednodušení složité právní úpravy změny jména a příjmení osob procházející změnou pohlaví a taktéž vytvoření centralizovaného seznamu neutrálních jmen.

Závěrem tedy můžu shrnout, že zmíněnou novelou došlo k posílení participačních práv nezletilých dětí, částečnému sjednocení veřejnoprávní a soukromoprávní úpravy, liberalizaci právní úpravy podmínek zápisu jmen do matričního listu a k částečnému zrovnoprávnění registrovaných partnerů a manželů. Nicméně stále právní úprava obsahuje značné rozdíly v právech registrovaných partnerů a manželů při změně příjmení při uzavírání sňatku a registrovaného partnerství. K určitému vývoji dochází rovněž na úseku matriční činnosti v souvislosti se změnou jména a příjmení při změně pohlaví. Ministerstvo vnitra aktivně spolupracuje s transgender osobami a směřuje k vytvoření procesu změny jména a příjmení, který by co nejméně jakkoliv zatěžoval tyto osoby. Lze tedy shrnout, že novelou došlo k adaptaci právní úpravy na potřeby dnešní společnosti.

Na základě zhodnocení aktuálně platné a účinné právní úpravy si nyní dovoluji uvést několik návrhů de lege ferenda zejména právní úpravy změny jména a příjmení. Jako nejzásadnější nedostatek právní úpravy považuji odlišnou úpravu změny příjmení v souvislosti s uzavíráním manželství a uzavíráním registrovaného partnerství. Jak již bylo v této diplomové

práci zmíněno, manželům je v souvislosti se vstupem do manželství umožněno mít společné příjmení. Chtějí-li registrovaní partneři společné, respektive stejné příjmení, je jeden z nich nucen podat žádost o změnu jeho dosavadního příjmení. Novelou zákona o matrikách a občanského zákoníku sice tato žádost byla osvobozena od správního poplatku, avšak stejnopohlavní páry mají stále složitější proces změny. Osobně se domnívám, že odlišná právní úprava je značně diskriminující, a proto bych jednoznačně navrhovala změnit jednotlivá ustanovení předmětných zákonů tak, aby registrovaní partneři získali stejná práva jako mají manželé. Jako druhý změnu dosavadní právní úpravy bych navrhovala výslovné definování pojmu „vážný důvod“ ke změně příjmení. I přesto, že zákonodárce tento pojem nedefinoval záměrně a soudy jej již několikrát vykládaly, domnívám se, že jeho zákonná definice by usnadnila celý proces změny příjmení. Svůj názor podkládám zejména skutečností, že příjmení je natolik zásadním aspektem života jedince, že právě on by měl rozhodovat o tom, jaké příjmení bude nosit. Ztotožňuji se s nutností státní regulace celého procesu změny příjmení, aby občané nenesli příjmení ohrožující dobré mravy a veřejný pořádek, avšak prokazování onoho vážného důvodu považuji v mnoha případech za zbytečnou zátěž žadatele o změnu příjmení.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BENEŠ, Josef. O českých příjmeních. Studie a prameny. Praha: Československá akademie věd, 1962, 356 str.

FINDEJS Stanislav a kol. Občanský zákoník - Komentář s judikaturou - Svazek VI - Manželství (§ 655-770) [online databáze]. CODEXIS publishing, 2018 [cit. 11. 3. 2024]. Dostupné z: databáze CODEXIS

GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra a kol. Statusové věci občanů. Praha: ASPI, 2009, ISBN 978-80-7357-447-5, 564 str.

KNAPPOVÁ, Miloslava. Jak se bude Vaše dítě jmenovat? 3. vydání. Praha: Academia, 1996, ISBN 978-80-200-1349-1, 358 str.

NOVOTNÝ Petr a kol. Nový občanský zákoník. Principy a základní pojmy - Ochrana jména člověka [online databáze]. Grada Publishing, 2004 [cit. 1. 3. 2024]. Dostupné z: databáze CODEXIS

NOVOTNÝ Petr a kol. Nový občanský zákoník. Rodinné právo. 2. vydání [online databáze]. Grada Publishing, 2017 [cit. 13. 3. 2024]. Dostupné z: databáze CODEXIS

MAŠTALKA, Jiří. Osobní údaje, právo a my. Praha: C.H. Beck, 2008, ISBN 978-80-7400-033-1, 212 str.

MATES, Pavel. Ochrana soukromí ve správním právu. 2.vydání. Praha: Linde, 2006, ISBN 80-7201-589-3, 313 str.

MOLDANOVÁ, Dobrava. Naše příjmení. 5. vydání. Praha: Agentura Pankrác, 2019, ISBN 978-80-86781-40-2, 232 str.

SLÁDEČEK, Vladimír a kol. Správní právo: zvláštní část: (vybrané kapitoly). 3. vydání. Praha: Leges, 2022, ISBN 978-80-7502-613-2, 576 str.

Komentáře

HENYCH, Václav. Zákon o matrikách: s komentářem. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, ISBN 978-80-7380-525-8, 352 str.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-061-4, 558 str.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, ISBN: 978-80-7400-795-8, 1256 str.

Články v odborných časopisech

KODRIKOVÁ, Zuzana. Jméno jako identifikační znak fyzických osob. Právo a rodina, 2004, 6. ročník, č. 11, ISSN 1212-866X

Právní předpisy a související dokumenty

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 414/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 15/2015 Sb., o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů

Zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 525/2004 Sb.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

Zákon č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení, ve znění zákona č. 367/1990 Sb.

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 414/2023 Sb.

Ostatní dokumenty

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Sněmovní tisk č. 431/0. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Závěrečná zpráva RIA k návrhu novely zákona o matrikách [online]. psp.cz, 21. dubna 2023 [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=227422>

Judikatura

Soudní rozhodnutí soudů České republiky

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2020, sp. zn. III. ÚS 2300/18 (v databázi nalus.usoud.cz)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 1963, sp. zn. 3 Cz 78/63 (R 13/1964)

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 1. 2020, sp. zn. 9 As 220/2019

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 1. 2018, sp. zn. 7 As 64/2017

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 2. 2016, sp. zn. 2 As 324/2015

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 1. 2015, sp. z. 4 As 155/2014

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 1 As 26/2011

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 28.3.2023, sp. zn. 43 A 86/2021

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 30 A 128/2011

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 30 Co 137/2011

Soudní rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. října 1996, Guillot proti Francii, č. 22500/93, (1996)

Rozsudek senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 2. 1994, Burghartz proti Švýcarsku, č. 16213/90, (1994)

Soudní rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie

Rozsudek pléna Soudního dvora Evropské unie ze dne 2. 10. 2003, Carlos Garcia Avello v. Belgický stát, C-148/02, (v el. sb. rozh.)

Internetové zdroje

Český statistický úřad. Nejčastější jména a příjmení v Plzeňském kraji v roce 2016 [online]. czso.cz, aktualizováno dne: 6. 3. 2017 [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xp/nejcastejsi-jmena-a-prijmeni-v-plzenskem-kraji-v-roce-2016>

Český statistický úřad. Nejčastější příjmení v kraji [online]. czso.cz, aktualizováno dne: 31. 1. 2017 [cit. 2. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xz/nejcastejsi-prijmeni-v-kraji>

Český statistický úřad. Jména a příjmení Středočechů v lednu 2016 [online]. czso.cz, aktualizováno dne: 3. 3. 2016 [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/jmena-a-prijmeni-stredocechu-v-lednu-2016>

KRÁSENSKÁ, Daniela. „První vstřícný krok.“ Změna jména bude pro trans lidi jednodušší [online]. seznamzpravy.cz, 8. 7. 2023 [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z:

<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-prvni-vstricny-krok-zmena-jmena-bude-pro-trans-lidi-jednodussi-233693>

Ministerstvo vnitra. Novela zákona od 1. ledna 2024 [online]. mvcr.cz, 2023 [cit. 17. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/novela-zakona-od-1-ledna-2024.aspx>

Ministerstvo vnitra. Praktický průvodce základy matričního práva pro ZOZ [online]. mvcr.cz Praha, 2023 [cit. 2. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/prakticky-pruvodce-zaklady-matricniho-prava-pro-zoz-2023.aspx>

Ministerstvo vnitra. Seznam rodově neutrálních jmen [online]. mvcr.cz, 30. 6. 2023 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/seznam-rodove-neutralnich-jmen.aspx>

Všeobecná fakultní nemocnice v Praze. Tisková zpráva ze dne 19.10.2022 – Transgender lidé: Vězněm ve vlastním těle [online]. vfn.cz, [cit. 11. 3. 2024]. Dostupné z: https://www.vfn.cz/wp-content/uploads/2022/10/TZ_Zmena_pohlavni_identity.pdf

Ústav pro jazyk český. Domácké podoby rodných jmen [online]. prirucka.ujc.cas.cz, [cit. 5. 3. 2024]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=743>

Ústav pro jazyk český. Přechylování příjmení ve veřejné komunikaci [online]. prirucka.ujc.cas.cz, [cit. 11. 3. 2024]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=700>

Zápis z pracovní porady krajských úřadů, magistrátů měst Brna, Ostravy a Plzně a Magistrátu hlavního města Prahy, konané ve dnech 30. a 31. května 2017 [online]. kr-jihomoravsky.cz, [cit. 6. 3. 2024]. <https://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=351281&TypeID=2>

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o jménu a příjmení a jejich změnách. Jméno a příjmení jsou základními identifikátory každé fyzické osoby, které mohou ovlivnit život jejich nositelů. Proto zákonodárce nositelům umožňuje jejich změnu a proces této změny reguluje. Tato práce se věnuje problematice matriční činnosti, právu na jméno a jeho ochraně, určování a užívání jména a příjmení, procesu změny jména a příjmení a jednotlivým situacím, za kterých může dojít ke změně jména a příjmení. Předmětem této diplomové práce je komplexní zpracování problematiky jména a příjmení a jejich změny. Cílem této práce bylo upozornit na změny ustanovené novelou zákona o matrikách a občanského zákoníku a zhodnotit zda, tyto změny mohou vést k odstranění nedostatečné či nedokonalé právní úpravy.

Abstract

This thesis is about first and last names and their changes. First and last names are the basic identifiers of any natural person that can affect the life of their bearer. Therefore, the legislator allows the bearers to change them and regulates the process of this change. This paper examines the issues of civil registration, the right to a name and its protection, the determination and use of names and surnames, the process of changing names and surnames, and the various situations in which names and surnames may be changed. The subject of this thesis is a comprehensive treatment of the issue of name and surname change. The aim of this thesis was to highlight the changes introduced by the amendment to the Act on Civil Registry and the Civil Code and to assess whether these changes can lead to the elimination of insufficient or imperfect legal regulation.

Klíčová slova

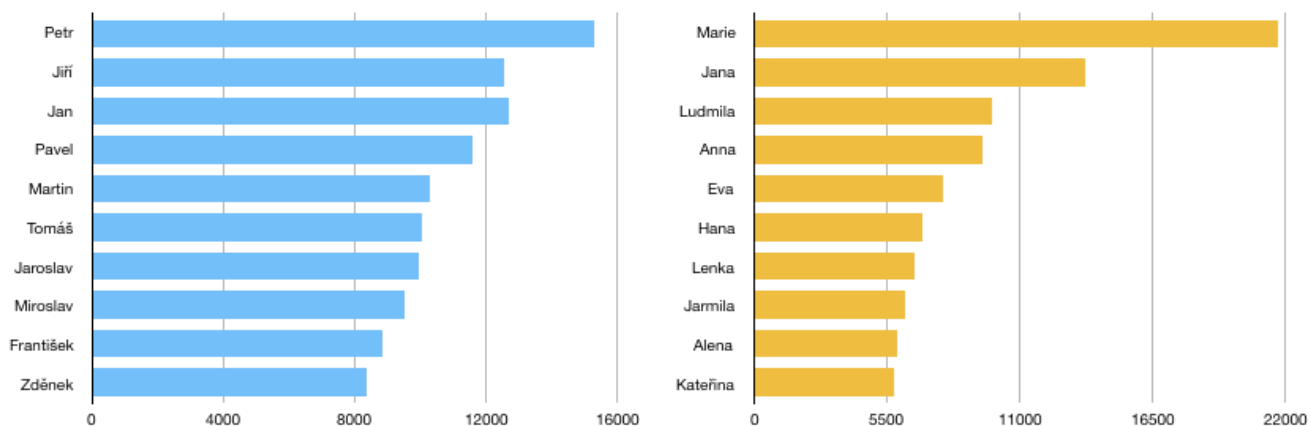
Matriční úřad, Matrika, Matrikář, Matriční kniha, Zápis, Právo na jméno, Jméno, Příjmení, Změna, Žádost, Nezletilý.

Key words

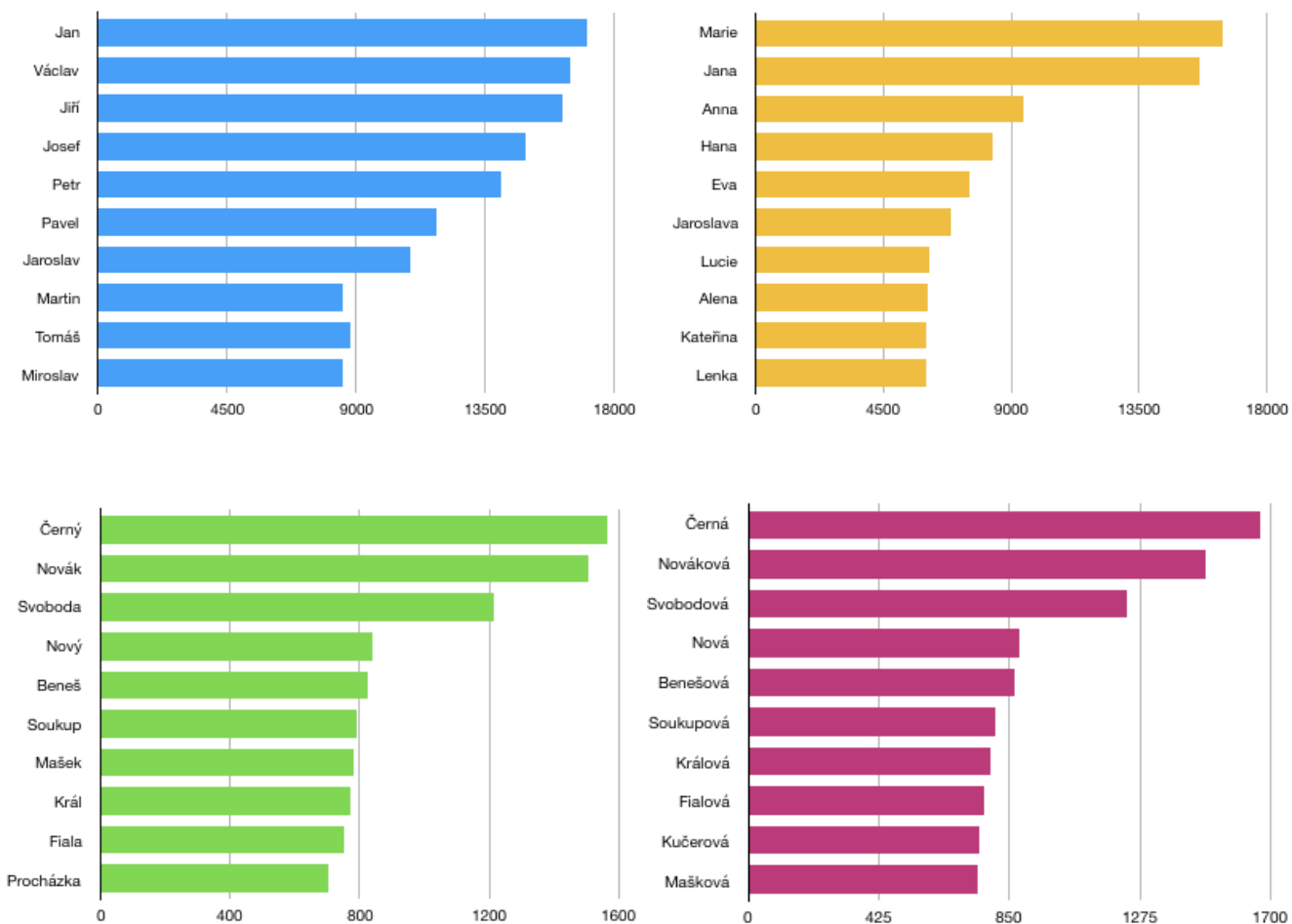
Registry office, Register, Registrar, Registry book, Registration, The right to a name, Name, Surname, Change, Request, Minor.

Přílohy

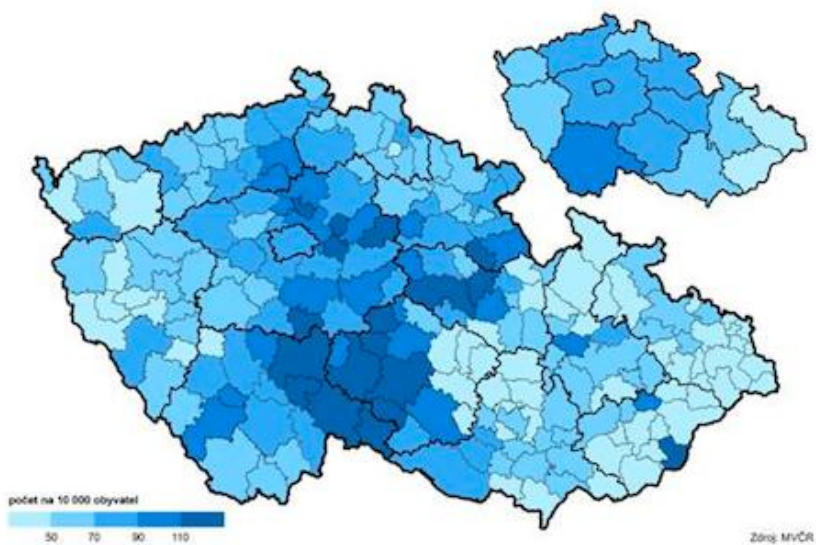
Příloha č. 1 – Nejčastější jména ve Zlínském kraji v roce 2017

Příloha č. 2 – Nejčastější jména a příjmení v Plzeňském kraji v roce 2016

Příloha č. 3 – Intenzita příjmení Novák a Nováková v České republice (2016)

Příloha č. 4 – Žádost o změnu jména nebo příjmení

Žádost o změnu jména nebo příjmení
(zletilí)

Žádám o povolení změny svého jména – příjmení*

jméno (popř. jména) a příjmení

rodné příjmení

rodné číslo, státní občanství.....

datum a místo narození

poslední trvalé bydliště v České republice

.....

adresa, kam má být doručeno rozhodnutí o žádosti

.....

doklad totožnosti OP, CD č. vydán kým dne

na nové jméno – příjmení*

Odůvodnění žádosti: (v případě nedostatku místa pokračujte na druhé straně)

.....
vlastnoruční podpis

Totožnost žadatele ověřil
(jméno, funkce a podpis pracovníka a kulaté razítko ZÚ)

* nehodící škrtněte